

VYTAUTAS MAGNUS UNIVERSITY

Deimantė DEMENTAVIČIŪTĖ-STANKUVIENĖ

**THE CHANGE OF NATIONAL HERO'S REPRESENTATION
IN SOVIET AND POST-SOVIET LITHUANIAN
DRAMA THEATRE**

Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, Art Studies (H 003)

Kaunas, 2019

The doctoral dissertation was prepared at Vytautas Magnus University from 2011 to 2019. The right for the joint doctoral studies was granted to Vytautas Magnus University jointly with the Lithuanian University of Educational Sciences on 21st June, 2011, by the decision No. V-1124 of the The Minister of Education and Science of the Republic of Lithuania.

Scientific Supervisor:

assoc. prof. dr. **Edgaras Klivis** (Vytautas Magnus University, Humanities, Art Studies H 003).

Council of defence of the doctoral dissertation:

Chairman:

prof. dr. **Jurgita Staniškytė** (Vytautas Magnus University, Humanities, Art Studies H 003).

Members:

prof. dr. **Aušra Martišiūtė-Linartienė** (The Institute of Lithuanian Literature and Folklore, Philology H 004);

assoc. prof. dr. **Rūta Mažeikienė** (Vytautas Magnus University, Humanities, Art Studies H 003);

assoc. prof. dr. **Martynas Petrikas** (Vilnius University, Humanities, Art Studies H 003);

prof. dr. **Rasa Vasinauskaitė** (Lithuanian Culture Research Institute, Humanities, Art Studies H 003).

The official defence of the dissertation will be held at 2 p.m. on 20th September, 2019 at the Faculty of Arts (hall No 207) of Vytautas Magnus University.

Address: Muitinės str. 7, Kaunas, Lithuania.

The summary of the doctoral dissertation has been distributed on 20th August, 2019.

The dissertation is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania and the library of Vytautas Magnus University.

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Deimantė DEMENTAVIČIŪTĖ-STANKUVIENĖ

**NACIONALINIO HEROJAUS REPREZENTACIJOS KAITA
SOVIETINIAME IR POSTSOVIETINIAME
LIETUVOS DRAMOS TEATRE**

Mokslo daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, menotyra (H 003)

Kaunas, 2019

Mokslo daktaro disertacija rengta 2011–2019 metais Vytauto Didžiojo universitete pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro suteiktą Vytauto Didžiojo universitetui ir Lietuvos Edukologijos universitetui 2011 m. birželio 21 d. (įsakymas Nr. V-1124) doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:

doc. dr. **Edgaras Klivis** (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra H 003).

Disertacijos gynimo taryba:

Pirmininkė:

prof. dr. **Jurgita Staniškytė** (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra H 003).

Nariai:

prof. dr. **Aušra Martišiūtė-Linartienė** (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, filologija H 004);

doc. dr. **Rūta Mažeikienė** (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra H 003);

doc. dr. **Martynas Petrikas** (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra H 003);

prof. dr. **Rasa Vasinauskaitė** (Lietuvos kultūros tyrimų institutas, humanitariniai mokslai, menotyra H 003).

Daktaro disertacija bus ginama viešame menotyros mokslo krypties tarybos posėdyje 2019 m. rugsėjo 20 d., 14 val. Vytauto Didžiojo universiteto Menų fakultete, 207 a. Adresas: Muitinės g. 7, Kaunas.

Disertacijos santrauka išsiųsta 2019 m. rugpjūčio 20 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekose.

INTRODUCTION

Looking at the history of theatre, the development of national identity can be seen, which was constructed through national myths, allegorical stories, archaic Lithuanian consciousness reconstructions and heroic figures. National heroes (historical or legendary) were interpreted as archetypal incarnations of the nation's collective unconscious. Artists, deliberately, on the stage searched for manifestations of collective unconscious, the mythological and historical memory of the nation as a form of resistance in the context of the Soviet regime. In the representation of the national heroes, they sought to open up the nation's consciousness, which, according to one of the first historians of nationality, Benedict Anderson, under certain historical circumstances, underwent unavoidable changes that promote memory gaps that may be filled by folk biography (identity) stories: "because identity cannot be "remembered", it must be told"¹. The aspiration to see the Lithuanian expressions of identity in post-Soviet discourse has determined the topic of the dissertation.

Post-Soviet Lithuanian drama theatre heroic figures take a very important place – they and the nation are equal to each other. The existence of the main characters is directly dependent on the fate of the nation, they represent the identity of the nation, and they do not exist on themselves. Performances feature mythological heroism and archetypes that allow viewers to experience the psyche of the nation. In order to understand and explain the portraits of national heroes as archetypes of collective unconscious, archetype theory (C.G. Jung and J. Campbell) is used in this work because only archetypes, which make historical personalities important to the nation, can touch the collective memory of the nation, which, according to C.G. Jung, is archetypal, not historical. On the other hand, it is important to understand not only the significance of the heroic figures created by artists in the Soviet theatre, but also how these portraits of national heroes look from the perspective of today, how and why their representation and meaning have changed after gained independence. A contemporary and critical view offers a post-colonial theory. The latter led to the search for a critical relationship with the concept of heroism created by

¹ Anderson, Benedict. *Imagined Communities: A brilliant exegesis on nationalism*. Vilnius: Baltos lankos, 1999, p. 226.

artists, especially during the Soviet period, as well as to search for some links between the theory of archetypes and the theoretical perspectives of post-colonialism.

The research of the national heroes represented in the theatre through the perspectives of archetypes and post-colonialism was also inspired by the study of the archetypal image of the hero in Strindberg's dramaturgy and its presentation in the stage of Lithuanian theatre. At the same time, a trip to Stockholm University (Erasmus studies) took place during the doctoral studies, during which I had to get acquainted not only with the rich field of research with the significance of Strindberg's creative work in the context of Swedish national identity, who raised relevant questions and thought about Lithuanian national dramaturgy, but also with wider post-colonialism theory, in a context in which heroism is generally not receiving more attention.

The object of the research – national dramaturgy staging in the Soviet and post-Soviet Lithuanian drama theatre (based on the most typical cases of revealing the change of the national hero's theatrical representation).

In order to select the most suitable performances for the analysis, a list of national dramaturgy productions, in the Soviet and post-Soviet Lithuanian theatre, was chosen. *Herkus Mantas* (direct. Henrikas Vancevičius, 1957), based on the drama by Juozas Grušas; *Šarūnas* (direct. Jonas Vaitkus, 1980), based on the drama by Vincas Krėvė; based on Justinas Marcinkevičius drama *Mažvydas* directed by Povilas Gaidys (1976), Henrikas Vancevičius (1978) and Algirdas Latėnas (1997); *Madagaskaras* (directed by Rimas Tuminas, 2004) and *Išvarymas* (directed by Oskaras Koršunovas, 2011) based on the dramas by Marius Ivaškevičius. All the works were selected based on these criteria: Lithuanian drama authors and Lithuanian theatre directors works whose portraits of main actors have a clear representation of national heroism and highlight national identity issues. It is also a performance with a high artistic value and a strong impact on the public. These performances were also chosen for analysis because they represent different types of national heroes, or, according to J. Campbell's mythological hero scheme, the transformations of hero highlighted in the titles of the subsections: in H. Vancevičius' performance *Herkus Mantas* the main character is depicted as a warrior, in J. Vaitkus' *Šarūnas* – as a warrior tyrant, in A. Latėnas' *Mažvydas* – as a traitor hero, in R. Tuminas' *Madagaskaras* – as a returned (reborn) hero-savior of the nation, in O. Koršunovas' *Išvarymas* – as a diasporic (leaving) hero.

Performances are being analysed in more detail since 1957, when Lithuanian authors began to write new, topical, and artistic valuable national dramas (mostly historical). They depict the history of Lithuania and the national heroes embodying the nation itself. The main characters of these performances chosen for the analysis are heroic figures, the archetypal hero characteristics, mythological structures were constructed in their representation.

The main object of analysis is the main character of the performance, looking at other characters as his own symbolic manifestations. The main actors in the performances built in the Soviet theatre are the dukes and other important people of the country. Meanwhile, the post-Soviet theatre scene is dominated by important personalities who lived in the interwar period of Lithuania, as well as Lithuanians who emigrated to the West, whose representation in the theatre artists is examining the authenticity of national identity in relation to the post-colonial experience of the Baltic and other countries. The main characters in the work are men, deliberately abandoning the heroic images of a woman, as this already requires a separate study in which dialogue should inevitably develop between post-colonial criticism and post-feminist theory. A survey of the national female hero's representation would require her archetype to look differently – based on the concept of the fictionist's "overwritten" by the man's archetype (e.g., M. Maureen studies "The Heroine's Journey" (1990), which distinguishes the stages of a woman's hero's journey, as opposed to the concept of a man's hero's journey described by Campbell).

The aim of the research – to analyse the change in the representation of the national hero in the Soviet and post-Soviet Lithuanian drama theatre applying theories of archetypes and post-colonialism.

To achieve the goal, the following **tasks** are as follows:

1. To define the concept of the hero's archetype and distinguish the most important features of the post-colonial subject and their interaction with the hero's archetype concept, based on theoretical material;
2. To match different theories of archetype theory and post-colonialism with the help of analysis of national dramaturgy staging in the Soviet and post-Soviet Lithuanian drama theatre;

3. To collect archival material and compose a list of plays, staged by national dramaturgy in the Lithuanian drama theatre during the period of 1940-2018, allowing to identify the state of the national drama in different periods and to select the most suitable plays for the research;

4. To expose the main tendencies of the change of national dramaturgy and the concept of national heroism representing in it;

5. To reveal similarities and differences between national hero portraits created in different periods, comparing performances staged in different decades by national dramaturgy;

6. Analyzing national heroes in performances to highlight the identity of the nation and its representation in (post)Soviet discourse.

Novelty and relevance. The work also looks at the situation of national dramaturgy in Soviet theatre and independent Lithuanian theatre with the focus on the portraits of national heroes depicted in national dramaturgy. For this purpose, a list of all the performances staged at the Lithuanian drama theatre under the dramas of Lithuanian writers was created, covering the period of 1940-2018 (see appendix number 1). It revealed the previous and current situation of national dramaturgy, its (not) abundance and direction. Based on this list, plays and performances that best represent changes in national dramaturgy that took place in the Soviet and independent Lithuanian theatre were selected and analysed. Since the national dramaturgy has been in crisis from 1990 (this was evidenced by the rather small number of productions), it was important to find out the factors that led to this situation. The study showed that this is closely related not only to the changed socio-political situation in the country, the position of the theatre itself in a particular decade, but also to the changed concept of national heroism. This has not been studied more widely so far. The deeper research that summarises the change of national dramaturgy is also not abundant.

Although national dramaturgy works and performances have become national allegories in the Lithuanian Soviet theatre and still regained independence, no research has been conducted on this topic. National heroes and the change of their representation in the (post) Soviet theatre have still not received sufficient academic attention. Moreover, the heroism and the hero's archetype only appear very slightly in individual reviews of performances and in just a few scientific texts. In Soviet times, theatre became a form of

national consciousness, but there are no studies that review theatrical nationalism, its meaning and changes in the later changing social and political context. From the perspective of archetype theory, there have been no studies of national dramaturgy dramas analysed at this research or performances based on them, especially created during the Soviet period. Dramas depict portraits of national heroes in the academic and publicist texts of other authors narrowed to one of the approaches usually highlighting only a certain aspect of the psychological portraits of the main actors without thoroughly revealing the most important aesthetic and ideological assumptions. Meanwhile, a new and topical post-colonialism theory that allows contemporary and critical analysis and interpretation of the culture and art of colonial peoples', is just the beginning to be applied with caution in the field of theatre. In the field of post-colonialism these works are not explored in general.

The research aims to summarise, systematise the strategies of depicting national heroes and "unlock" the causes of their changing portraits, using the concept of a hero's archetype to do this (according to C. G. Jung and Campbell) and post-colonial theory. The link between theory of archetypes and postcolonial method is a new way of analysing the significance of heroism in colonial and post-colonial discourses. From this point of view, work has become an experimental study that has revealed how and when these two methods combine and complement each other harmoniously, and when they are mutually exclusive or even contradictory. The application of these two methodologies, their interconnection in the analysis of performances, has become the biggest challenge and the main aspect of the originality of the work.

Methods of the research. The main analytical tools used in the research are theories of archetypes (C. G. Jung's archetypes and diagram of mythological journey of archetypal hero by J. Campbell) and post-colonialism. The case study method is also used, where the best case of the national hero's change (performances) is selected for each part of the research.

Before moving to the analysis of specific performances, the beginning of each part of the work gives a brief overview of the situation of the national dramaturgy of a certain period, the most important stylistic tendencies and the fundamental changes in the art of theatre. All this describes descriptive-analytical and historical methods.

Analysing the most typical examples of the national heroes in the theatre scene being studied, comparative and hermeneutical methods are used that allow to distinguish between the most important features of the national hero representation change in Lithuanian theatre of different periods by comparison and interpretation. These methods are used in the work together with the classical psychoanalysis (C. G. Jung's psychoanalytical theory) method, which allows not only to identify these traits, but also to explain their meaning and importance in the deeper level of nation consciousness. Often in the analysis works of art use analytical psychology, dominant images are analysed as reflections of individual psychic reality associated with the artist's biography. In this work, dominant images are seen as manifestations of collective unconscious in the form of archetypes. The view is that the portrait of the main character (reflection of national identity) constructed by the playwright and the director in the performance reflects the process of *individuation* (self-search) of C. G. Jung. When analysing the search for the main character's self, archetype theory is used, where the relationship between consciousness (ego and persona archetype) and unconscious (*anima* archetype, personal unconscious (shadow archetype)) and collective unconscious (universal hereditary archetypes) is important. Also, each national drama and the performance based on it is analysed in all parts of the work on the basis of the archetypal heroic mythical travel scheme of the American scientist, comparative mythology specialist Joseph Campbell: departure, initiation and return. It makes it possible to identify more clearly and purposefully the similarities and differences of national heroes' images depicted in different decades.

Performances in this research are viewed from a theatre criticism perspective – the structure of national plays, their adaptation on the theatre stage, portraits of the main characters, as well as how the performances were perceived by the audience and how they were judged by theatre criticism are analysed (especially in the Soviet period). As already mentioned, psychoanalysis is applied to reveal, understand the position of artists and their works. At the same time, however, the work is looking for a contemporary, critical look. This critical perspective gives post-colonialism theory. The key concepts were used in this theory, the most important dichotomies that allow to identify differences in the representation of the national hero in different decades and to understand the importance of heroism in communist ideology and in the theatre scene of a nation that has suffered

occupation. The introduction of the political dimension in the work seeks to find links between these different – psychoanalytic and post-colonialism – theoretical perspectives used in the work as analytical tools.

Terms. The most important terms used in the dissertation are warrior hero (*didvyris*), hero and the antihero.

The term warrior hero denotes a type of national hero who is struggling for the preservation of tradition, nurturing the existing community. On the contrary, the hero seeks to create a new community through his own utopia. Utopia – the aspiration to create an ideal reality – is a condition for the renewal of the community (nation), as the community is alive and real only when hero-created utopias are implemented. According to philosopher T. Kačerauskas: "the warrior hero is a global fighter for the middle of culture, which has to spread at the expense of the edges, and the hero is the shepherd of the boundaries of the culture, grazing the tradition on anyone's land (utopia)"². The relationship between the hero and the community is always marked by the dialectic of birth and death: either the hero or the old community dies. Thus, the "engine" of the nation's evolution is not warriors but heroes. The most important differences between the warrior hero and the hero could be distinguished: the cultural centre – the periphery of culture; a warrior figure (with a sword defends tradition) – a new time man (shows a new perspective on the community tradition); embroidered utopia flagship – flagship of imaginary utopia; does not assume the role of the traitor – the traitor of tradition; not a narrator – is a narrator; is a false (conserving the reality of the community) – is real (changing the reality of the community)³.

Antihero could be described as a traitor of the community. The hero, in carrying out any of his utopia, is forced to extradite the old community, in other words, it is doomed to death. It is also important to note that the hero may be a hero at one stage and be a traitor in another. The warrior hero in the centre defends the existing traditions, conserves them, while the hero in the frontier zone, in order to give his community a more innovative being, gives traditions by becoming an antihero. These concepts are used in these terms.

Other commonly used concepts in this thesis are heroism, the hero of the literary work and the subject. They are used in this sense: heroism means significant activities,

² Kačerauskas, Tomas. *An individual in a historical community*. Vilnius: VGTU Publishing House TECHNIKA, 2011, p. 39.

³ Ibid.

hiking, requiring courage, endurance, perseverance and sacrifice; the hero of the literary work is a character with strong and exclusive features of his behaviour and psychology; the subject is a human being, a person who knows and acts on the world.

Literature review. Applying the concept of the hero's archetype to analysing performances, the most important are theories of archetypes by C. G. Jung and J. Campbell, which allow us to understand what an archetype from a psychological and wider philosophical point of view is. C.G. Jung in *Psychoanalysis and Philosophy* (Lithuanian edition 1999) describes archetypes as an innate propensity to create parallel concepts, in other words, identical psyche structures, which he later called the archetypes of collective unconscious. About psyche and archetypes Jung speaks in *Psychology and Religion* (Lithuanian edition 1998), *Archetypes and collective unconscious* (Lithuanian edition 2015), *Psychoanalysis and Philosophy* (Lithuanian edition 1999) and in the *The Red Book: Liber Novus* (Lithuanian edition 2017). In these books, Jung distinguishes and discusses the main archetypes of the human personality: *anima / animus*, *persona*, *shadow* and *self*, closely related to the hero's archetype. More about archetypes and collective unconscious is being explored in the book *The Archetypes and the Collective Unconscious* (9th Edition, 1990). In the book *Four Archetypes: Mother, Rebirth, Spirit, Trickster* (3rd Edition, 2003), Jung discusses four archetypes: *mother*, *rebirth*, *spirit* and *tricycle*. These archetypes also relate to the archetypal journey of the hero.

J. Campbell in his book *The Hero with a Thousand Faces* (2-nd publication, 2004, in Lithuanian is called *Herojus su tūkstančiu veidų* (2015)) speaks of the hero's archetype about the myth of the archetypal hero, which is called the term *monomyth*. Campbell presents a standard scheme of mythological hero journey: signs of perception and perception of this journey, going to the supernatural area, meeting his satellite, experiencing extraordinary forces in this area and a victory, a return (rebirth) with new powers. The author distinguishes hero and archetypal journey types. Campbell emphasizes the importance of archetypes in the current society, and analyses how the concept of hero journey has changed today. Analysing the performances the Campbell's hero's journey scheme and hero typing are used.

The religious, sacral nature of the hero's archetype is discussed in Mircea Eliade's books *The Myth of Eternal Return* (Lithuanian edition 1996) and *Celebrity and secularity* (Lithuanian edition 1997). Eliade talks about the fact that human history is a constant

repetition of archetypes, a man repeats a primordial act, a mystical example, without creating anything new. Man repeats and seeks to know the very first act of creation, when the world and man were created in a certain space and at a certain time, in other words, in a certain centre of divine origin. This concept of the centre is also used to reveal the portraits of national heroes in the performances studied.

In interpreting the meaning of national heroes' identities in the postcolonial context, the *Post-Colonial Studies: The Key Concepts* (first edition 2000), in which the most important concepts characterising the theory of post-colonialism are presented in alphabetical order, are particularly important. Each term is explained where it is encountered and why it is important to form new cultural identities. Another Important Book – The Bhabha *The Location of Culture* (1994), in which the author talks about the formation of national and cultural identities, using the concepts of mimicry, decomposition, hybridity, boundary, in the work of studying the paintings of national heroes.

The other most important post-colonial theory studies used in the work are: Spivak, Gayatri Chakravorty *A Critique of Postcolonial Reason* (1999), the book explores how imperial discourse creates a "other" process that translates others into ways in which a colonizer develops its subjects; at the same time as his colonized "others"; E. W. Said's *Orientalism* (1979) analyses how postcolonial societies perceive their identity as a difference in linking themselves to a metropolis or centre.; *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-colonial Literature (First Edition 1989)* – the book analyses global postcolonial literature in order to find the traits characteristic of this literature, analysing what post-colonialism is, its position in the 21st century; Barto Moore-Gilbert's *Post-colonial Theory: contexts, practices, politics* (1997) studies the relationship between culture and colonialism and then looks at the same cultural phenomena from post-colonialism. The author presents three authors of post-colonialist theory: G. Spivak, E. Said, H. Bhabha, to open up the differences between these theories.

In order to reconstruct the performances that are impossible to see and because there are not too many surviving photographs, the Soviet era and the 20th century were not enough. In the last decade, theatre reviews are used. Based on articles, discussions, monographs and Lithuanian theatre history books that appeared in the press at that time: *Lithuanian Soviet Drama Theatre 1940-1956* (1979), *Lithuanian Soviet Drama Theatre*

1957-1970 (1987), *Lithuanian Theatre History: Third Book* (1970-1980) (2006) and *History of Lithuanian Theatre: Fourth Book* (1980-1990) (2009). While studying the identity of the national heroes created in the Soviet theatre, the dissertation *The Poetics of the Metaphorical Theatre* (2004) of Edgaras Klivis is important. In the last decade of the last century, the portrait of the stage hero and the theatre of that time were also investigated in the monograph *Theatre of Impermanence. Outline of Lithuanian Directing in 1990-2001* (2010) of Rasa Vasinauskaitė.

Analysing theatre changes after Lithuania regained its independence it uses the most important foreign and Lithuanian authors' texts exploring contemporary post-dramatic theatre: as the theatre has changed, abandoning the dominance of drama text, is defined by Hans-Thies Lehmann in *Postdramatic Theatre*; features of postmodernism in Lithuanian theatre are analyzed in monograph *Changing Signs: Contemporary Lithuanian Theatre Between Modernism and Postmodernism* (2008) of Jurgita Staniškytė; deconstruction of drama character is analysed in article *The Deconstruction of Dramatic Character in Contemporary Lithuanian Theatre Productions* (2006) by Rūta Mažeikienė.

Structure of the dissertation. The dissertation consists of an introduction, three parts, conclusions, bibliography, a list of illustrations, illustrations and one appendix.

At the end of the dissertation, photographs of performances analysed in the work are presented, reflecting the most important characteristics of the national hero's identity in the analysed performance and together in the decade under investigation. Also a list of performances is mentioned based on national dramaturgy at the Lithuanian professional theatre (1940-2018), according to which the most suitable performances were selected and which was particularly important in the situation of national dramaturgy in different decades of Soviet and independent Lithuania.

1. HERO ARCHETYPE AND POS-TCOLONISM: THEORETICAL CONTEXT

This chapter defines the theoretical concept of the hero archetype and its diffusion in the discourse of post-colonialism. In the first section, the concept of the hero in the theory of archetypes aims to define how the archetypal image of the hero is perceived in the classic psychoanalysis of C. G. Jung and in Campbell's global mythology research. Also, other archetypes closely related to the hero are defined, allowing performances analysis to reveal the identity of the main character deeper. The hero archetype symbolizes the spiritual journey of a man, in which the human soul has to go through all the obstacles, the temptations to stay in the material world, the union with his higher self. Hero must understand some of his inner states, parts of personality that can be identified by the archetypes of C.G. Jung – *anima / animus*, *persona*, *shadow* and *himself*. From a mythological point of view, the hero's journey can be divided into three main stages: departure, initiation and return. Trials on the hero's journey are inseparable from his attempts to combine different opposition into a harmonious whole. The purpose of this archetypal hero is a very important aspect in exploring the ambivalent portraits of national heroes in both Soviet and post-Soviet theatre, as in both cases the ambition to unite different, contradictory experiences – national identity with forced Soviet ideology, colonial status with post-colonialism.

In the second section, the postcolonial hero defines the links between the hero's archetype and post-colonialism. The theory of post-colonialism allows to explain the formation and change of national identity. The most important concepts of post-colonial theory to be used to analyse the identity of national heroes are defined: ambivalence, mimicry, hybridity, heterotopy, otherness, nationalism, national allegory, diaspora, and rhizome. A colonial entity is always bound by a contradictory relationship with a colonizer who seeks to be colonized by him, seeking to become as close to him as possible, but similarity is only partial. At the same time, the colonized seeks to coalesce, to resist, while retaining what is inherent in his mindset and behaviour. He always feels his difference. The identity of the postcolonial hero is fragmented, it is traumatized, not self-defining, defined by difference with another, it is characterized by an ambivalent relationship between consciousness and unconscious. The constant hero is characterized by self-analysis, an attempt to suppress his painful experience, hatred of Western culture, or, on the contrary, its imitation. Nationalism in colonial discourse acts as a force for

resistance. National allegory acts as a tool to destroy colonial power representation, it exposes uncertainty of imaginary reality created by colonizer. The reality of a post-colonial hero – heterotopy (a space whose content refers to another imaginary space), reflecting a multi-centered reality. Therefore, he is characterized by ectopy – some deviations in his concept of identity. Heterotopic hero perceives his identity through the categories of difference and uniformity.

2. MIMIC HERO IN LITHUANIAN SOVIET THEATRE

The second chapter is dedicated to the analysis of the representation of national heroes in the Lithuanian theatre of the Soviet era. Since it is not possible to identify the change of the national hero in the post-Soviet Lithuanian theatre without knowing the Soviet theatre, performances analysis first begins with a chapter dedicated to the sovereign heroes of the Soviet theatre scene. It analyses how national heroes were depicted on the theatre scene as Lithuania survived the Russian occupation. The focus is on theatre from the 7th to the 9th decade, since in this period the theatre was not only heavily influenced by the Soviet ideology, but also by the heroes of the national dramaturgy on the stage when the directors found the cracks in the censorship of the creative process.

The divisions consist of three subdivisions: *Artificial hero: revolutionary Heroism and fake dragon in the early Soviet theatre* (socialist ideologies in the first (fifth) decade of occupation are briefly discussed); *Warrior hero and imitation failure in H. Vancevičius play Herkus Mantas according to J. Grušas' tragedy* and *Tyrant hero and periphery's abomination in J. Vaitkus' performance Šarūnas according to V. Krėvės drama*. The second and the third sections analyse specific dramas and performances based on them in later decades of the Soviet period. Performances selected as case studies that most reveal the heroism aspect highlighted by national dramaturgy in relation to the concept of a hero formed by communist ideology are *Herkus Mantas* by H. Vancevičius according to J. Grušas drama and *J. Šarūnas* by J. Vaitkus.

The national hero of the Soviet Lithuanian theatre is characterized by the following features: it is a mighty devotee, a rage, a persistent thinker, confronted with the cruelty of being, struggling for the understanding of his people, for freedom and humanity, deep in himself; neuroticism, egocentricity, narcissism, stormy nature, it is an unrealized hero full

of insurmountable contradictions and physical defects. On the scene, such a hero opens the nation's collective unconscious, where there is a living and never immortal hereditary memory of the nation. As a reflection of national identity, the hero highlights the centre-periphery, rationality-irrationality, assimilation-individualism, the dichotomy of the slave-host, which emphasizes his colonial state. At the same time, the theatre has become both a promoter of socialism ideas and a form of national consciousness, an ardent of Soviet and national patriotism.

In a discourse of censorship and censorship in the discourse of the Soviet regime, a language full of hidden meanings of the metaphorical theatre allowed people to come to life on the stage, allowing the audience to feel its body, voice and biography. The performance *Herkus Mantas* depicts the features of national identity in the hands of the Soviets, the most important of which are ambivalence, hybridity and identity, while in the performance *Šarūnas*, in the dual language, is explored more widely, deeper and bolder, emphasizing other aspects – hatred, supremacy, narcissism, individualism, disobedience, self-pity and madness. In both performances, the dominant opposites do not merge into one, they always oppose each other, the heroes try to eliminate them, and in the final scenes they find themselves under their control. The romantic national hero embodies the concept of national allegory, disassociated by the concept of representation of Soviet ideology, by F. Jameson: private experience is represented as an allegory of public and national destiny. The nation that exists in ritual time in the Soviet context and in the theatre scene is emerging as a story or a thinking process: "nation is fully aware of its horizons only in the imagination, the image of nations – narrative – might seem romantic and overly metaphorical, but the nation emerges as a powerful historical thought because the concept of nation originates from the traditions of political thought and literary language"⁴.

⁴Bhabha, Homi K. *Introduction: Narrating the Nation*. In: *Nation and Narration*. Ed. Homi K. Bhabha. London, New York: Routledge, 1990, p. 1.

3. HYBRID HERO IN POST-SOVIET LITHUANIAN THEATRE

The third chapter analyses how the Lithuanian theatre scene depicts the image of a national hero after the country regained its independence. Finding the answer to the key questions, how his representation strategy has changed compared to the Soviet theatre, and what form the heroism concept has gained.

In the first section *Traitor Hero and the rhizome nature in A. Latėnas play Mažvydas, according to J. Marcinkevičius' drama*, the play *Mažvydas* directed by director A. Latėnas is analysed according to J. Marcinkevičius' play written in Soviet times. The performance is compared to the compositions of the Soviet period by J. Marcinkevičius. The performance also appropriately reflects the changed relationship between theatre and nation's history and heroes. XX century in the 1990s, the theatre lost its Soviet-era status as a heroic mission of letting the nation's consciousness live on the theatre scene, developing patriotic feelings, and making a secret dialogue, while in independent Lithuania it was no longer meaningful. Getting out of Soviet censorship and trying to get rid of the realistic theatre school clutches the theatre itself, turning to self-analysis, depicting the inner states on the stage, turning the drama into a pedestal. In this context, the national dramaturgy finds itself in a dead end, and the very close dialogue between it and the theatre scene in the Soviet Union is interrupted.

In the second section, *Returning warrior hero and land of no one (Utopia) in R. Tuminas play Madagaskaras, according to M. Ivaškevičius drama*, is explored how the main characters on the stage of national dramaturgy, reflecting the concept of the national hero at the beginning of 21st century, were depicted on the stage of the country's theatre. When the situation of theatre and national dramaturgy changed, it would also look at the history of the country, taking it into account in the new context of today. In this decade, unlike in the 1990s, for the theatre has become an interesting world beyond its borders, an interesting viewer whose identity is inseparable from the political, social events of that time. Focus on how portraits of actors created in Lithuanian plays and performances in this period have been portrayed, with links to past personalities, especially those of the 1st Independence (interwar). Analysing the portrait of the national hero in the theatre of the time, the case of M. Ivaškevičius' drama *Madagaskaras* and the performance by R. Tuminas, which reflects the face of this decade's theatre and national

dramaturgy towards a demythologized, inherited community of the nation and the (non)need of the hero in it.

In the third section, *Diaspora hero and apotheosis in heterotopy in O. Koršunovas' performance Išvarymas, according to M. Ivaškevičius drama*, is analysed the portrait of a diaspora national hero depicted in the second decade of 21st century. Focus is on the scene of today's Lithuanian theatre, where the reflection of the topic of emigration is very important today. The case of O. Koršunovas' play *Išvarymas* (2011, Lithuanian National Drama Theatre) is used according to the drama by M. Ivaškevičius, as the most comprehensive performance of diaspora identity. The relationship of the national hero is analysed not only with the Soviet and post-Soviet discourse, but also with the Western countries, highlighting the differences between the colonizer's status after colonizing the East and West colonizer. The main character in it contains features of Soviet, post-Soviet and Western identity at the same time. In all discourses, the West dominates as an object of admiration or hatred, as a threat and at the same time an opportunity as a controversial object of identification. Revealing how third-country emigrants in diaspora discourse become post-colonial heroes crossing territorial and racial boundaries, between old and new, leading to a global idea of civilization.

CONCLUSIONS

Performances based on national dramaturgy in the Soviet and Post-Soviet Lithuanian drama theatre use the journey scheme of the archetypal hero. Despite different ideological contexts, it remains relevant and retains its essential structure – the protagonist seeks to find its own self and embarks on a journey in which three stages are important: departure, initiation and return. The only difference is how much they are successfully overcome by the main characters. In different periods different stages are important: in Soviet theatre – departure, in post-Soviet – initiation and return. In the Soviet theatre the national hero seeks to win (usually in battle), in the post-Soviet – to regain what was previously won but lost.

All performances built during the Soviet era under national dramaturgy are national allegories. The main characters of the performances reflect the position of the nation: the process of their individualization is identical to that of the nation itself. In some cases, the post-soviet theatre aims to separate private experience and the public sphere, but in most performances the hero is still identified with a colonial nation. The Soviet regime also created its own allegories, which were also supposed to be conveyed by the main actors, the revolutionaries, who are characterized by artificial heroism. Meanwhile, national allegories destroyed this concept of imperial representation, destroying the false reality and history created by the colonizer.

Heroism in the Soviet theatre was ambivalent, becoming an equally important tool in the fight against this and beyond the regime: in Soviet ideology, heroism was used as a tool to create a *new man* type to maximize the impact of mimicry. Meanwhile, the heroism depicted by the Lithuanian nation allowed the restoration and maintenance of national identity, the national heroes created a secret discourse directed against the Soviet regime, in which they turned to the colonial state of the nation and gathered opposition forces perceived by difference.

The warrior hero archetype dominates in the Lithuanian Soviet Theatre. National heroes have become the old rulers of the country, the dukes defending the old community and sacrificing their individuality for the preservation of tradition. Warrior heroes only overcome two stages of the archetypal hero's journey: departure and partial initiation. They do not become lords of two different worlds, so they do not return to the community anymore, they end the journey to death. Their identity is ambivalent and mimic. In

Vancevičius' play *Herkus Mantas*, the main character is a Prussian grown up in a Christian environment, so in both cases he is only partially "the same", even though he tries to act mimically. Two insurmountable contradictions that reflect the struggle between the ego and the collective unconscious, assimilation and individuality dichotomy constitute the main conflict. The national heroes of this time fail to assimilate, identify with the "centre" (in the Soviet mode), successfully copy it, and perceive their identity as a difference that they do not intend to completely eliminate, even if this periphery is bleak and abominable. In J. Vaitkus' play *Šarūnas*, the main character acts in a dark space, preserving his diversity, which is emphasized also by the physical lust of the actor, until the moment of death. This metaphor meant the preservation of national identity no matter how ugly and archaic it looked to the Soviet ideology.

The concepts of hero archetype and heroism are questioned in the post-Soviet theatre, the classical hero seems irrelevant and redundant in a theatre reflecting a multi-centre society. However, the main character still retains the main features of the archetypal hero while still representing the nation: he goes on a journey to find himself, combining colonial experience with post-colonial. Heroism becomes a tool to create a national identity from a new, heroic portrayal of the main character in the interwar, Soviet, and independent Lithuania scattered fragments.

The post-Soviet Lithuanian theatre is dominated by the archetype of a hero seeking to implement his own utopia. In the free theatre scene of the Soviet ideology and censorship, the national hero retains the qualities of a hero who creates utopias on the edge of culture: it is too much of a tradition and tradition of self-analysis. The main character in A. Latėnas' play *Mažvydas* seeks to pass on the tradition, the identity of national identity to new existential regions in order to keep it alive, but faces the resistance of the old community and difficult obstacles to overcome. The representation of a post-Soviet hero emphasizes the hybridity of his identity, the recognition of which on the stage becomes the aspiration of the heroes - in trying to comprehend themselves, they seek to combine the contradictions into a harmonious whole and not to eliminate them. They go through all three stages of the archetypal journey: departure, initiation and return. In some of the performances these stages change places: In Tuminas' play *Madagascar*, the hero's journey begins with the return (incarnation), followed by initiation and departure.

East-West becomes an essential dichotomy in the Lithuanian theatre of 21st century, which describes the post-colonial state of the main character. Historical

characters returning from the interwar to today's reality on the stage, with irony, are represented as incomprehensible heroes of the community, whose unrealized ideas turn into utopias in the context of nationalism. In Tuminas' play *Madagascar*, the main character, Kazimieras Pakštas, invites people to turn to the West in order to move the tradition to a new existential space, but he cannot unite the nation, he feels alien and marginalized in his homeland. Meanwhile, the diaspora hero depicted in the national dramaturgy of this time is represented on the stage as both post-colonial and colonial entity. O. Koršunovas' play *Išvarymas*, the main actor, who emigrated to England, succeeds in linking the post-Soviet and Western state to the indivisible whole. Being narcissistic and exaggerating his past experiences, he is feeling apotheosis in a heterotopic space. He is looking for a match between others in his own space: other Lithuanians, other immigrants and pure-blooded British people.

In the research theories of archetypes and post-colonialism are going in the contradictory way. Only rarely these different theoretical perspectives come together in a complementary way. They become most close to one another when analyzing the dualistic nature of national heroes. The archetype of the hero reflects the search for self, its highest aspiration is to unite existing contradictions. The post-colonial hero seeks the same thing - to combine colonial and post-colonial experiences into harmonious oneness. Archetype theory allows to identify stable structures in the portraits of protagonists, while post-colonialism destroys them, opening the ambivalence nature of the heroes and allowing to see how opposites (different ideologies) connect to a rather complicated internal conflict. Post-colonialism calls into question the one and definitive interpretation offered by archetype theory.

LIST OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS

1. Dementavičiūtė, Deimantė. *Archetipinis herojaus įvaizdis Strindbergo dramoje „Kelias į Damaską“*. 1st part. In: *Logos*, 2011, Nr. 68, p. 195-203;
2. Dementavičiūtė, Deimantė. *Dvasinės kelionės archetipas Oskaro Koršunovo spektaklyje „Kelias į Damaską“*. 2nd part. In: *Logos*, 2011, Nr. 69, p. 214-222;
3. Dementavičiūtė, Deimantė. *Siaubingosios Motinos archetipas A. Strindbergo pjesėje „Sapnas“ and in J. Vaitkus' performance based on it*. In: *Teatrologiniai eskizai*, 2013, Nr. 4, p. 5-23;
4. Dementavičiūtė, Deimantė. (2013) *Irony and Hero in Contemporary Lithuanian Drama Theatre*. In: *(Re)vision: Heroism*. Vilnius: Lithuanian Academy of Music and Theatre, 2013, p. 27-31;
5. Dementavičiūtė-Stankuvienė, Deimantė. *Diasporinė tapatybė šiuolaikiniame Lietuvos teatre*. 1st part. In: *Logos*, 2015, Nr. 84, p. 188-194; Nr. 85, p. 188-195;
6. Dementavičiūtė-Stankuvienė, Deimantė. *Diasporinė tapatybė šiuolaikiniame Lietuvos teatre*. 2nd part. In: *Logos*, 2015, Nr. 85, p. 188-195;
7. Dementavičiūtė-Stankuvienė, Deimantė. *Across Dream: Archetypical Images in Strindberg's Dream Play's*. In: *Strindberg Across Borders*. Edited by Massimo Ciaravolo. Rome: Istituto Italiano di Studi Germani, 2016, p. 151-162.

LIST OF REPORTS AT SCIENTIFIC CONFERENCES

1. **International Conference of Students of Theatre Studies (Re)vision: Heroism.** Lithuanian Academy of Music and Theatre, Vilnius, 2012 September 27-29. Oral report *Irony and Hero in the Contemporary Lithuanian Drama Theatre*;
2. **19th International Strindberg Conference Across Borders.** Istituto Italiano di studi Germanici, Rome, Italy, 2014 June 5-7. Oral report *Across Dream: Archetypical Images in Strindberg's Dream Plays*;
3. **International Conference Theatre & Stratification hosted by the FIRT World Congress.** Warwick University, England, 2014 July 28- August 1. Oral report *Change and Deconstruction of Stage Hero in Post-Soviet Lithuanian Theatre*;
4. **International Conference of Students of Theatre Studies REC: on Stage.** Lithuanian Academy of Music and Theatre, Vilnius, 2014 October 2-4. Oral report *The Aesthetics of Horror Films in Drama Theatre*;
5. **20th International Strindberg Conference Strindberg and the Western Canon.** Jagiellonian University in Krakow, Poland, 2017 June 1-4. Oral report *Strindberg's Dramaturgy and Post-colonial Identity in Lithuanian Theatre*.

CURRICULUM VITAE (CV)

Deimantė DEMENTAVIČIŪTĖ-STANKUVIENĖ

Date of birth: 26/03/1983

Email: deimante.dementaviciute-stankuviene@vdu.lt

Education:

2002–2006 Bachelor studies at Vytautas Magnus University, Faculty of arts, Bachelor's Degree in Art Studies;

2009–2011 Master studies at Vytautas Magnus University Faculty of Arts, programme of Theatre Research and State Art Management, Master's Degree in Art Studies; 2011–2018 Doctoral studies at Vytautas Magnus University, Faculty of Arts, Department of Theatre Studies;

2013 autumn semester studies under the Erasmus program at the Department of Musicology and Theatre Studies, Stockholm University, Sweden.

Research interest: Representation of the national hero at the Lithuanian drama theatre; Development of national dramaturgy; Strindberg's dramaturgy and its staging at the Lithuanian theatre; Processes of contemporary theatre in Lithuania.

Activities:

- *Pedagogical work:* conducting lectures and seminars at university, supervising bachelor's theses, reviewing them.
- *Theatre criticism / journalistic work* (since 2010): continuous writing of problematic texts, performances and films reviews, interviews for various Lithuanian art publications and portals.
- *Expert activity:* performances evaluation at theatre festivals and theatre awards.
- 2016 granted status of art creator at Ministry of Culture of the Republic of Lithuania.
- since 2017 is a member of the Association of Performing Arts Critics (Lithuania).

IVADAS

Pažvelgus į teatro istoriją, galima išvysti ir nacionalinės tapatybės raidą, kuri buvo konstruojama per nacionalinius mitus, alegorinius pasakojimus, archajiškos lietuviškos sąmonės rekonstrukcijas ir herojiškas figūras. Nacionaliniai herojai (istoriniai arba legendiniai) publikos buvo interpretuojami kaip archetipiški tautos kolektyvinės sąmonės įsikūnijimai. Menininkai taip pat sąmoningai scenoje ieškojo kolektyvinės sąmonės apraiškų, mitologinės ir istorinės tautos atminties, kaip pasipriešinimo formos sovietinio režimo kontekste. Dėl šios priežasties teatras tapo nacionalinės savimonės forma, jis leido lietuviams pajusti įsivaizduojamą mistinį tautos kūną, išgirsti jos balsą. Postsovietinėje Lietuvoje teatras taip pat leido ir iki šiol tebeleidžia pamatyti nacionalinės tapatybės bruožus, jų kaitą. Nacionalinių herojų reprezentacijoje tiek sovietmečiu, tiek nepriklausomoje Lietuvoje teatro kūrėjai siekė atverti tautos sąmonę, kurioje, anot vieno pirmųjų tautiškumo idėją tyrinėjusių istorikų Benedicto Andersono, esant tam tikroms istorinėms aplinkybėms, vyksta neišvengiami pokyčiai, skatinantys atminties spragas, kurias gali užpildyti tautos biografijos (tapatumo) pasakojimai: „kadangi tapatumo negalima „prisiminti“, jį reikia papasakoti“⁵. Laikui bėgant net itin svarbūs dalykai prisimiršta, kaip kad ir teatro scenoje sovietiniam režimui priešintis skatinę nacionaliniai herojai, užsimiršta ir tai, ką būtų galima pavadinti nacionalinės tapatybės savastimi. Siekis teatro pasakojimuose – nacionalinius herojus reprezentuojančios nacionalinės dramaturgijos pastatymuose – pamatyti lietuviškos tapatybės apraiškas postsovietiniame diskurse ir lėmė disertacijos temos pasirinkimą.

Postsovietiniame Lietuvos dramos teatre herojiškos figūros užima itin svarbią vietą – tarp jų ir tautos yra dedamas lygybės ženklas. Pagrindinių personažų egzistencija yra tiesiogiai priklausoma nuo tautos likimo, jie reprezentuoja tautos tapatybę, egzistuoti patiems sau jiems nepavyksta. Spektakliams būdingas mitologinis heroizmas ir archetipai, tokia jų konstrukcija, kuri žiūrovams leidžia patirti tautos psichiką. Siekiant suprasti ir paaiškinti nacionalinių herojų portretus, kaip kolektyvinės sąmonės archetipus, tam itin tinkama archetipų teorija (C. G. Jungas ir J. Campbellas), nes tik archetipų dėka, kuriais tampa tautai svarbios istorinės asmenybės, galima prisiliesti prie tautos kolektyvinės atminties, kuri, anot C. G. Jungo, yra būtent archetipinė, o ne istorinė.

⁵ Anderson, Benedict. *Įsivaizduojamos bendruomenės: apmąstymai apie nacionalizmo kilmę ir plitimą*. Vilnius: Baltos lankos, 1999, p. 226.

Iš kitos pusės, svarbu yra suprasti, ne tik kokią reikšmę menininkų kuriamos herojiškos figūros turėjo sovietmečio teatre, bet ir kaip šių nacionalinių herojų portretai atrodo žvelgiant iš šių dienų perspektyvos, bei tai, kaip ir kodėl jų reprezentacija keitėsi atgavus nepriklausomybę. Šiuolaikišką ir kritišką žvilgsnį siūlo šiandien nauja ir itin aktuali postkolonializmo teorija. Pastaroji paskatino ieškoti kritiško santykio su menininkų kurta heroizmo samprata, ypač sovietmečiu, taip pat ieškoti sąsajų tarp skirtingų archetipų teorijos ir postkolonializmo teorinių perspektyvų.

Teatre reprezentuojamus nacionalinius herojus tyrinėti per archetipų ir postkolonializmo teorijų perspektyvą paskatino ir magistro darbe atliktas archetipinio herojaus įvaizdžio Strindbergo dramaturgijoje ir jos pastatymuose Lietuvos teatro scenoje tyrimas. Kartu ir doktorantūros studijų metu vykusį išvyką į Stokholmo universitetą (Erasmus studijos), kurios metu teko susipažinti ne tik su Strindbergo kūrybos reikšmės Švedijos nacionalinės tapatybės kontekste gausių tyrimų lauku, kas išskėlė atitinkamų klausimų ir mąstant apie Lietuvos nacionalinę dramaturgiją, bet ir su platesniu postkolonializmo teorijos kontekstu, kuriame heroizmo tema apskritai dar nėra susilaukusi didesnio dėmesio.

Tyrimo objektas – nacionalinės dramaturgijos pastatymai sovietiniame ir postsovietiniame Lietuvos dramos teatre (remiantis tipiškiausiais atvejais, leidžiančiais atskleisti nacionalinio herojaus teatrinės reprezentacijos kaitą).

Siekiant atsirinkti analizei tinkamiausius spektaklius, buvo sudarytas nacionalinės dramaturgijos pastatymų sovietmečio ir postsovietiniame Lietuvos teatre sąrašas. Darbe analizuojamos dramos ir pagal jas pastatyti spektakliai: „Herkus Mantas“ (rež. Henrikas Vancevičius, 1957) pagal Juozo Grušo dramą; „Šarūnas“ (rež. Jonas Vaitkus, 1980) pagal Vinco Krėvės dramą; pagal Justino Marcinkevičiaus dramą „Mažvydas“ pastatyti Povilo Gaidžio (1976), Henriko Vancevičiaus (1978) ir Algirdo Latėno (1997) spektakliai; pagal Mariaus Ivaškevičiaus dramą pastatyti spektakliai „Madagaskaras“ (rež. Rimas Tuminas, 2004) ir „Išvarymas“ (rež. Oskaras Koršunovas, 2011). Kūriniai atrinkti remiantis šiais kriterijais: tai lietuvių dramų autorių ir lietuvių teatro režisierių aukštą meninę vertę turintys kūriniai, kurių pagrindinių veikėjų portretuose yra aiški nacionalinio heroizmo reprezentacija ir kuriuose akcentuojamas nacionalinės tapatybės klausimas. Nacionalinė dramaturgija statyta tiek sovietmetyje, tiek nepriklausomos Lietuvos teatro scenoje, tačiau tarp šių pastatymų gausu nesėkmės atvejų, tuo tarpu

analizei pasirinkti spektakliai yra svarbūs nacionalinio teatro istorijoje, jie buvo pastebėti ir teigiamai įvertinti teatro kritikų, darė stiprią įtaką visuomenei, jie ilgą laiką dominavo teatrų repertuaruose ir žymėjo svarbius estetinius pokyčius šalies teatro mene. Taip pat pasirinkti analizei būtent šiuos spektaklius paskatino ir tai, kad jie reprezentuoja skirtingus nacionalinių herojų tipus, arba, remiantis J. Campbello mitologine herojaus schema, herojaus virsmus, kurie yra išryškinti darbo dalių pavadinimuose:

H. Vancevičiaus spektaklyje „Herkus Mantas“ pagrindinis veikėjas vaizduojamas kaip karys, J. Vaitkaus spektaklyje „Šarūnas“ – kaip karys tironas, A. Latėno „Mažvyde“ – kaip herojus išdavikas, R. Tumino „Madagaskare“ – kaip sugrižęs (atgimęs) didvyris-tautos gelbėtojas, O. Koršunovo „Išvaryme“ – kaip diasporinis (išeinantis) herojus.

Konkretūs spektakliai išsamiau darbe analizuojami pradedant XX a. 6 dešimtmečio antrąja puse, kadangi tuo metu lietuvių autorių buvo pradėtos rašyti ir statyti naujos, aktualios ir meninę vertę turinčios nacionalinės dramos (daugiausia istorinės). Jose imta vaizduoti Lietuvos istorija ir nacionaliniai herojai, ikūnijantys pačią tautą. Analizėms pasirinkti šių spektaklių pagrindiniai veikėjai – herojiškos figūros, jų reprezentacijoje buvo konstruojamas archetipinio herojaus savybės, mitologinės struktūros. Tyrinėjamų spektaklių sąrašė kiek išsiskiria A. Latėno spektaklio „Mažvydas“ pasirinkimas. Jis nebuvo tokio meninio užmojo, kaip kad likusieji atvejai, tačiau puikiai atspindi pirmus, dar ne tokius radikalius, pokyčius nacionalinio herojaus reprezentacijoje postsovietiniame Lietuvos dramos teatre. Kitaip traktavusio heroizmą, kurtą J. Marcinkevičiaus dramaturgijoje sovietmečiu, šio spektaklio analizė žymi perėjimą tarp šių dviejų skirtingų laikotarpių. Taip pat spektaklis, lyginamas su dramos „Mažvydas“ pastatymais sovietmečiu, leidžia įvertinti itin svarbioje J. Marcinkevičiaus dramaturgijoje kuriamo nacionalinio heroizmo sampratą teatro scenoje vėlyvuju sovietmečiu ir dešimtajame dešimtmetyje. Dėl šios priežasties sovietmečio pastatymams skirtoje darbo dalyje sąmoningai atsisakoma atskiros pagal J. Marcinkevičių pastatytų spektaklių analizės.

Darbe pagrindinis analizės objektas – spektaklio pagrindinis veikėjas, į kitus veikėjus žvelgiant kaip į jo paties savasties simbolines apraiškas. Sovietmečio teatre pastatytuose spektakliuose pagrindiniai veikėjai – kunigaikščiai ir kiti šalies kūrimesi svarbūs asmenys, tuo tarpu postsovietinio teatro scenoje dominuoja Lietuvos tarpukaryje gyvenusios svarbios asmenybės, taip pat į Vakarus emigravę šių dienų lietuviai, kurių reprezentacijoje teatro menininkų yra tyrinėjamas nacionalinės tapatybės autentiškumas

santykių su Baltijos ir kitų šalių postkolonijine patirtimi. Darbe tyrinėjami pagrindiniai veikėjai vyrai, sąmoningai atsisakant herojiškų moters įvaizdžių, kadangi tai jau reikalauja atskiro tyrimo, kuriame turėtų neišvengiamai dialogas vystytis tarp postkolonijinės kritikos ir postfeministinės teorijos. Nacionalinės herojės reprezentacijos tyrimas reikalautų į patį herojės archetipą žvelgti kitokiu žvilgsniu – remiantis feministinių teorijų autorių „perrašyta“ vyro herojaus archetipo samprata (pavyzdžiui, M. Maureen studija „The Heroine’s Journey“ (1990), kurioje yra išskiriami moters herojės kelionės etapai, kaip priešprieša J. Campbello aprašyti vyro herojaus kelionės koncepcijai).

Darbo tikslas – išanalizuoti nacionalinio herojaus reprezentacijos kaitą sovietiniame ir postsovietiniame Lietuvos dramos teatre pritaikant archetipų ir postkolonializmo teorijas.

Tikslui pasiekti darbe keliami šie **uždaviniai**:

1. Remiantis teorine medžiaga apibrėžti herojaus archetipo sampratą, išskirti svarbiausius postkolonijinio subjekto bruožus ir jų sąveiką su herojaus archetipo koncepcija;

2. Analizuojant nacionalinės dramaturgijos pastatymus sovietiniame ir postsovietiniame Lietuvos dramos teatre, suderinti skirtingas archetipų ir postkolonializmo teorines perspektyvas;

3. Remiantis archyvine medžiaga sudaryti 1940–2018 metų laikotarpyje pagal nacionalinę dramaturgiją Lietuvos dramos teatre pastatytų spektaklių sąrašą, leidžiantį identifikuoti nacionalinės dramaturgijos būvį skirtingais laikotarpiais ir pasirinkti tyrimui tinkamiausius spektaklius;

4. Atskleisti svarbiausias nacionalinės dramaturgijos kaitos tendencijas ir joje vaizduojamo nacionalinio heroizmo sampratos pokyčius;

5. Lyginant pagal nacionalinę dramaturgiją skirtingais dešimtmečiais pastatytus spektaklius, atskleisti skirtingais laikotarpiais kuriamų nacionalinio herojaus portretų panašumus ir skirtumus;

6. Tyrinėjant spektakliuose kuriamus nacionalinius herojus kartu išryškinti tautos tapatybės savastį ir jos reprezentaciją (post)sovietiniame diskurse.

Darbo naujumas ir aktualumas. Darbe dėmesį fokusuojant į nacionalinėje dramaturgijoje vaizduojamų nacionalinių herojų portretus siekiama kartu pažvelgti ir į

visos nacionalinės dramaturgijos situaciją sovietmečio ir jau nepriklausomos Lietuvos teatre. Tam buvo sudarytas visų spektaklių, pastatytų Lietuvos dramos teatre pagal lietuvių rašytojų dramas, sąrašas, apimantis 1940–2018 metų laikotarpį (žr. 1 priedą). Jis atskleidė buvusią ir esamą nacionalinės dramaturgijos situaciją, jos (ne)gausą ir kryptis. Remiantis šiuo sąrašu buvo atrinkti ir darbe analizuojami pjesės ir spektakliai, taikliausiai reprezentuojantys nacionalinės dramaturgijos pokyčius, vykusius sovietmečio ir nepriklausomybę atgavusios Lietuvos teatre. Kadangi nuo 1990 metų nacionalinė dramaturgija išgyvena krizę (tą liudija ir tiesiog akivaizdus gana mažas pastatymų skaičius), buvo aktualu išsiaiškinti veiksnius, nulėmusius tokią situaciją. Atliekant tyrimą paaiškėjo, kad tai yra glaudžiai susiję ne tik su pasikeitusia šalies sociopolitine situacija, paties teatro pozicija tam tikrame dešimtmetyje, bet ir su pakitusia nacionalinio heroizmo koncepcija. Tai plačiau iki šiol nėra tyrinėta. Nacionalinės dramaturgijos kaitą apibendrinantys gilesni tyrimai taip pat nėra gausūs.

Nors nacionalinės dramaturgijos kūriniai ir spektakliai Lietuvos sovietmečio teatre ir atgavus nepriklausomybę yra tapę nacionalinėmis alegorijomis, šia tema mokslinių tyrimų nėra atlikta. Nacionaliniai herojai ir jų reprezentacijos kaita (post)sovietiniame šalies teatre vis dar nėra sulaukusi pakankamo akademinio dėmesio. O heroizmo ir herojaus archetipo tematika tik labai nežymiai šmėkšteli pavienėse spektaklių recenzijose ir vos keliuose moksliniuose tekstuose apskritai. Sovietmečiu teatras tapo nacionalinės savimonės forma, tačiau nėra tyrimų, kuriuose būtų apžvelgiamas teatrinis nacionalizmas, jo reikšmė ir pokyčiai vėliau keičiantis socialiniam ir politiniam kontekstui. Iš archetipų teorijos perspektyvos iki šiol nėra tyrinėtos nei darbe analizuojamos nacionalinės dramaturgijos dramos, nei pagal jas pastatyti spektakliai, ypač sukurti sovietmečio laikotarpiu. Dramose vaizduojami nacionalinių herojų portretai kitų autorių akademinuose ir publicistiniuose tekstuose analizuoti gana siaurai, kliaunantis kuria nors viena požiūrio kryptimi, paprastai išryškinančia tik tam tikrą pagrindinių veikėjų psichologinių portretų aspektą, išsamiai neatskleidžiant svarbiausių estetinių ir ideologinių prielaidų. Tuo tarpu šiandien nauja ir aktuali postkolonializmo teorija, leidžianti šiuolaikiškai ir kritiškai analizuoti bei aiškinti kolonijinę patirtį turinčių tautų kultūrą ir meną, teatrologijos srityje gana atsargiai dar tik pradėdama taikyti. Postkolonializmo teorijos lauke šie kūriniai apskritai nėra tyrinėti.

Darbe siekiama apibendrinti nacionalinių herojų vaizdavimo strategijas bei užčiuopti jų besikeičiančių portretų priežastis, naudojantis tą padaryti leidžiančia herojaus archetipo samprata (pagal C. G. Jungą ir J. Campbellą) ir postkolonijine teorija. Archetipų teorijos ir postkolonijinio metodų jungtis – naujas analizės būdas, atskleidžiantis kartu ir heroizmo reikšmę kolonijiniame ir postkolonijiniame diskursuose. Šiuo požiūriu darbas tapo eksperimentiniu tyrimu, leidusi atskleisti tai, kaip ir kada šie du metodai harmoningai susijungia ir papildo vienas kitą, ir kada jie tarpusavyje nedera ar net vienas kitam prieštarauja. Šių dviejų metodologijų taikymas, jų tarpusavio jungtis spektaklių analizėse ir tapo didžiausiu iššūkiu bei pagrindiniu darbo originalumo aspektu.

Tyrimo metodai. Pagrindiniai darbe naudojami analitiniai įrankiai – archetipų (C. G. Jungo archetipų ir J. Cambello archetipinio herojaus mitologinės kelionės schema) ir postkolonializmo teorijos. Taip pat pasitelkiamas ir atvejo studijos metodas, kuomet kiekvienai numatyta tyrimo daliai pasirenkami geriausi nacionalinio herojaus kaitą atskleidžiantys atvejai (spektakliai).

Prieš pereinant prie konkrečių spektaklių analizių, kiekvienos darbo dalies pradžioje glaustai apžvelgiama tam tikro laikotarpio nacionalinės dramaturgijos situacija, svarbiausios stilistinės tendencijos ir esminiai pokyčiai teatro meninėje kalboje. Visa tai aprašant naudojamas aprašomasis-analitinis ir istorinis metodai.

Analizuojant tipiškiausius tyrinėjamo laikmečio nacionalinių herojų teatro scenoje pavyzdžius, taikomi komparatyvistinis ir hermeneutinis metodai, leidžiantys tarpusavyje lyginimo ir interpretacijos būdu išskirti svarbiausius nacionalinio herojaus reprezentacijos kaitos bruožus skirtingų laikotarpių Lietuvos teatre. Metodai taikomi drauge su klasikinės psichoanalizės (C. G. Jungo psichologijos teorija) metodu, kas leidžia ne tik identifikuoti šiuos bruožus, bet ir paaiškinti jų prasmę bei svarbą gilesniame tautos sąmonės lygmenyje. Neretai meno kūrinių analizėse, pasitelkiančiose analitinę psichologiją, dominuojantys įvaizdžiai analizuojami kaip individualios psichikos realybės atspindžiai siejami su menininko biografija. Šiame darbe į dominuojančius įvaizdžius žvelgiama kaip į kolektyvinės sąmonės apraiškas archetipų pavidalu. Laikomasi požiūriu, jog spektaklyje dramaturgo ir režisieriaus konstruojamas pagrindinio veikėjo portretas (nacionalinės tapatybės atspindys) atspindi C. G. Jungo išskirtos *individuacijos* (savasties paieškos) procesą. Analizuojant pagrindinio veikėjo savasties paiešką naudojami archetipų teorija, kurioje yra svarbus santykis tarp sąmonės (ego ir

personos archetipas) ir pasąmonės (*anima* archetipas, asmeninė pasąmonė (šešėlio archetipas) bei kolektyvinė pasąmonė (universalūs paveldimi archetipai)). Taip pat kiekviena nacionalinė pjesė ir pagal ją pastatytas spektaklis visose darbo dalyse analizuojami remiantis šia amerikiečių mokslininko, lyginamosios mitologijos specialisto Josepho Cambello išskirta archetipinio herojaus mitologinės kelionės schema: išvykimas, iniciacija ir sugrįžimas⁶. Ji leidžia aiškiau ir tikslingiau identifikuoti nacionalinių herojų įvaizdžių, vaizduojamų skirtinguose dešimtmečiuose, panašumus ir skirtumus.

Į spektaklius darbe žvelgiama iš teatrologinės perspektyvos – analizuojama nacionalinių pjesių struktūros, jų realizacija teatro scenoje, pagrindinių spektaklių veikėjų portretai, taip pat tai, kaip spektaklius suvokė publika ir kaip juos vertino teatro kritika (ypač kalbant apie sovietmečio laikotarpio pastatymus). Kaip jau minėta, siekiant atskleisti, suprasti menininkų ir jų kūrinių poziciją taikoma psichoanalizė. Tačiau kartu darbe ieškoma šiuolaikinio, kritinio žvilgsnio. Šią kritišką perspektyvą suteikia postkolonializmo teorija. Naudojamasi esminėmis šioje teorijoje taikomomis sąvokomis, svarbiausiomis dichotomijomis, leidžiančiomis identifikuoti nacionalinio herojaus reprezentacijos ypatumus skirtinguose dešimtmečiuose bei suprasti heroizmo svarbą komunistinės ideologijos atžvilgiu ir okupaciją patyrusios tautos teatro scenoje. Įvedant politinį aspektą darbe ieškoma sąsajų tarp šių skirtingų – psichoanalizės ir postkolonializmo – teorinių perspektyvų, darbe naudojamų kaip analitinių įrankių.

Sąvokos. Svarbiausios disertacijoje vartojamos sąvokos yra *didvyris*, *herojus* ir *antiherojus*.

Didvyrio terminas žymi tokį nacionalinio herojaus tipą, kuriam yra būdinga kova už tradicijos išsaugojimą, esamos bendrijos puoselėjimas. Herojus, priešingai, siekia sukurti naują bendriją įgyvendindamas savąją utopiją. Utopija – siekis kurti idealią tikrovę – yra bendrijos (tautos) atsinaujinimo sąlyga, kadangi bendrija gyva ir tikra yra tik tuomet, kai yra įgyvendinamos herojų sukurtos utopijos. Anot filosofo T. Kačerausko, „didvyris – globalus kovotojas už kultūros vidurį, turintį išplisti pakraščių sąskaita, o herojus – pasakojamos kultūros paribių piemuo, ganantis tradiciją niekieno žemėje (utopijoje)“⁷. Santykis tarp herojaus ir bendrijos visuomet yra paženklintas gimimo ir marumo dialektikos: arba miršta herojus, arba senoji bendrija. Taigi tautos evoliucijos

⁶ Campbell, Joseph. *Herojus su tūkstančiu veidų*. Vilnius: Tyto alba, 2015.

⁷ Kačerauskas, Tomas. *Individas istorinėje bendrijoje*. Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, 2011, p. 39.

„variklis“ yra ne didvyriai, o herojai. Galima būtų išskirti tokius svarbiausius skirtumus tarp didvyrio ir herojaus: kultūros centras – kultūros pakraštys; kario figūra (kardu gina tradiciją) – naujojo laiko žmogus (rodo bendrijos tradicijai naują perspektyvą); įkūnytos utopijos vėliavnešys – įsivaizduojamos utopijos vėliavnešys; neprižiama išdaviko vaidmens – tradicijos išdavikas; nėra pasakojimo veikėjas – yra pasakojimo veikėjas; yra netikras (konservuoja bendrijos tikrovę) – yra tikras (keičia bendrijos tikrovę)⁸.

Antiherojų būtų galima apibūdinti kaip bendrijos išdaviką. Herojus, įgyvendindamas kurią nors savo utopiją, yra priverstas išduoti senąją bendriją, kitaip tariant, ji yra pasmerkta mirčiai. Taip pat herojus gali būti viename etape didvyris, kitame – išdavikas. Centre veikiantis didvyris gina esamas tradicijas, jas užkonservuoja, tuo tarpu paribio zonoje atsidūręs herojus, siekdamas savo bendrijai suteikti novatoriškesnę būtiną, tradicijas išduoda, tapdamas antiherojumi. Tokiomis prasmėmis šios sąvokos darbe ir yra vartojamos.

Kitos dažnai darbe vartojamos sąvokos – heroizmas, literatūros kūrinio herojus ir subjektas. Jos vartojamos šiomis prasmėmis. Heroizmas – didvyriškumas, reikšmingos veiklos, žygių atlikimas, reikalaujantis drąsos, ištvermės, atkaklumo ir pasiaukojimo. Literatūros kūrinio herojus – ryškių charakterio ir elgesio bruožų grožinės literatūros kūrinio veikėjas, atitinkamai susijęs su kitais vaizduojamais kūrinio veikėjais ir gyvenimo reiškiniiais. Subjektas – žmogus, kaip pasaulį pažįstanti ir jį veikianti būtybė.

Literatūros apžvalga. Taikant herojaus archetipo koncepciją analizuojant spektaklius, svarbiausios yra C. G. Jungo ir J. Campbello archetipų teorijos, leidžiančios suvokti, kas yra archetipas psichologiniu bei platesniu filosofiniu požiūriais. C. G. Jungas knygoje *Psichoanalizė ir filosofija* (lietuviškas leidimas 1999) archetipus apibūdina kaip „įgimtą polinkį kurti paralelines sampratas, kitaip sakant, visiems žmonėms būdingas identišką psichės struktūrą“, kurias jis vėliau pavadino kolektyvinės sąmonės archetipais. Apie psichės sritį ir archetipus Jungas kalba ir knygoje *Psichologija ir religija* (lietuviškas leidimas 1998), *Archetipai ir kolektyvinė sąmonė* (2015), *Psichoanalizė ir filosofija* (1999) bei pačiame naujausiame leidinyje – *Raudonoji knyga: Liber Novus* (2017). Šiose knygose Jungas išskiria ir aptaria pagrindinius, nusakančius žmogaus asmenybės pagrindą archetipus: *anima/animus*, *persona*, šešėlis ir savastis, glaudžiai susijusius su herojaus archetipu. Plačiau archetipus ir kolektyvinę sąmonę Jungas

⁸ Ibid.

tyrinėja knygoje *The Archetypes and the Collective Unconscious* (9-asis leidimas, 1990). Knygoje *Four Archetypes: Mother, Rebirth, Spirit, Trickster* (3-iasis leidimas, 2003) Jungo aptariami keturi archetipai: motina, atgimimas, dvasia ir triksteris. Šie archetipai taip pat siejasi su archetipine herojaus kelione.

J. Campbellas knygoje *The Hero with a Thousand Faces* (2-asis leidimas, 2004, lietuviškas vertimas *Herojus su tūkstančiu veidų – 2015*) kalba apie herojaus archetipą, apie archetipinės herojaus kelionės mitą, kurį įvardija monomito terminu. J. Campbellas pateikia standartinę mitologinio herojaus žygio schemą: ženklų, kviečiančių į šią kelionę, pastebėjimas ir suvokimas, išėjimas į antgamtinę sritį, sutinkant savo palydovą, šioje srityje susiduriama su nepaprastomis jėgomis ir laimima lemiama pergalė, sugrįžimas (atgimimas), įgijus naujų galių. Autorius išskiria herojaus ir archetipinių kelionių tipus. J. Campbellas pabrėžia archetipų svarbą dabartinėje visuomenėje, analizuoja, kaip šiandien yra pasikeitusi herojaus kelionės samprata. Tyrinėjant spektaklius taikoma J. Campbello išskirta herojaus kelionės schema ir herojų tipizacija.

Apie herojaus archetipo religinę, sakralinę prigimtį kalbama Mircea Eliade knygoje *Amžinojo sugrįžimo mitas* (lietuviškas leidimas 1996) ir *Šventybė ir pasaulietiškumas* (lietuviškas leidimas 1997). M. Eliade kalba apie tai, kad žmonijos istorija yra nuolatinė archetipų kartotė, žmogus atkartoja pirmąjį veiksmą, mistinį pavyzdį, iš esmės nieko naujo nesukurdamas. Žmogus vis atkartoja ir siekia pažinti patį pirmąjį kūrybos aktą, kai buvo sukurtas pasaulis ir žmogus, tam tikroje erdvėje ir tam tikru laiku, kitaip tariant, tam tikrame dieviškos kilmės „centre“. Ši centro sąvoka taikoma siekiant atskleisti ir nacionalinių herojų portretus tyrinėjamuose spektakliuose.

Aiškinant nacionalinių herojų tapatybių reikšmę postkolonijiniame kontekste, itin svarbus yra žodynas *Post-colonial Studies: The Key Concepts* (2000), kuriame abėcėlės tvarka pristatomos svarbiausios sąvokos, charakterizuojančios postkolonializmo teoriją. Kiekvienas terminas yra paaiškinamas, kur su juo susiduriama ir kodėl jis svarbus naujų kultūrinių identitetų formavimesi. Kita svarbi knyga – H. K. Bhabha *The Location of Culture* (1994), kurioje autorius kalba apie nacionalinio ir kultūrinio identiteto formavimąsi, vartodamas mimikrijos, skilimo, hibridiškumo, ribiškumo sąvokas, darbe taikomas tyrinėjant nacionalinių herojų paveikslus.

Kitos pačios svarbiausios darbe naudojamos postkolonialistinės teorijos studijos: Spivak, Gayatri Chakravorty *A Critique of Postcolonial Reason* (1999) knygoje

tyrinėjama, kaip imperinis diskursas kuria „kitus“, tyrinėjamas pavertimo kitu procesas (othering), atspindintis būdus, kuriais kolonizatorius kuria savo subjektus, tuo pačiu metu tapdamas kaip ir jo kolonizuotieji „kiti“; E. W. Saido studijoje *Orientalism* (1979) analizuojama, kaip postkolonijinės visuomenės savo identitetą suvokia kaip skirtumą, save siejant su metropoliu, centru; *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-colonial Literatures* (pirmasis leidimas 1989) – knygoje analizuojama pasaulinė postkolonialistinė literatūra, siekiant surasti šiai literatūrai būdingus bruožus, analizuojama, kas yra postkolonializmas, jo padėtis XXI a.; Barto Moore-Gilberto veikale *Postcolonial theory: contexts, practices, politics* (1997) studijuoja santykį tarp kultūros ir kolonializmo, į tuos pačius kultūrinius reiškinius vėliau žvelgia iš postkolonialistinės pozicijos. Autorius pristato tris postkolonialistinės teorijos autorius: G. Spivak, E. Said, H. Bhabha, siekdamas atverti šių teorijų skirtumus.

Siekiant rekonstruoti sovietmečio ir XX a. paskutinio dešimtmečio spektaklius, kurių jau neįmanoma pamatyti ir kurių išlikusių fotografijų taip pat nėra pernelyg daug, naudojamosi spektaklių recenzijomis. Remiamasi to meto spaudoje pasirodžiusiais straipsniais, diskusijomis, monografijomis bei Lietuvos teatro istorijos knygomis: *Lietuvių tarybinis dramos teatras 1940–1956* (1979), *Lietuvių tarybinis dramos teatras 1957–1970* (1987), *Lietuvių teatro istorija: trečioji knyga (1970–1980)* (2006) ir *Lietuvių teatro istorija: ketvirtoji knyga (1980–1990)* (2009). Tyrinėjant sovietmečio teatre kuriamų nacionalinių herojų tapatybę, svarbi Edgardo Klivio disertacija *Metaforinio teatro poetika 8–9 dešimtmečių Lietuvos teatro režisūra: tekstai ir kontekstai* (VDU, 2004). Praėjusio amžiaus paskutiniame dešimtmetyje sceninio herojaus portretas bei to laikmečio teatras tyrinėjamas ir Rasos Vasinauskaitės monografijoje *Laikinumo teatras: lietuvių režisūros pokyčiai 1990–2001 metais* (2010).

Analizuojant teatro pokyčius Lietuvai atgavus nepriklausomybę, naudojamosi pačiais svarbiausiais užsienio ir lietuvių autorių tekstais, tyrinėjančiais šiuolaikinį postdraminį teatrą: kaip teatras pakito atsisakius dramos teksto dominavimo, apibrėžia Hansas-Thiesas Lehmannas knygoje *Postdraminis teatras* (2010); postmodernizmo Lietuvos teatre bruožai analizuojami Jurgitos Staniškytės monografijoje *Kaitos ženklai: šiuolaikinis Lietuvos teatras tarp modernizmo ir postmodernizmo* (2008); apie dramos personažo dekonstrukciją kalbama Rūtos Mažeikienės straipsnyje *Dramos personažo dekonstrukcija šiuolaikiniame Lietuvos teatre* (2006).

Darbo struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, trys dėstymo dalys, išvados, literatūros sąrašas, iliustracijų sąrašas, iliustracijos ir vienas priedas. Darbo pabaigoje pridedami ir mokslinių publikacijų, pranešimų mokslinėse konferencijose sąrašai ir gyvenimo aprašymas.

Disertacijos pabaigoje pateikiamos darbe analizuojamų spektaklių fotografijos, atspindinčios svarbiausias nacionalinio herojaus tapatybės savybes analizuojamame spektaklyje bei kartu ir tyrinėjamame dešimtmetyje. Taip pat ir minėtasis pagal nacionalinę dramaturgiją pastatytų spektaklių Lietuvos profesionaliame teatre (1940-2018) sąrašas, pagal kurį buvo atsirenkami analizėms tinkamiausi spektakliai bei kuris buvo itin svarbus kalbant apie nacionalinės dramaturgijos situaciją skirtingais sovietmečio ir nepriklausomos Lietuvos dešimtmečiais.

1. HEROJAUS ARCHETIPAS IR POSTKOLONIALIZMAS: TEORINIAI KONTEKSTAI

Šiame skyriuje apibrėžiama teorinė herojaus archetipo sąvokos samprata ir jos santykis su postkolonializmo teorijos diskursu. Pirmame poskyryje *Herojaus samprata archetipų teorijoje* siekiama apibrėžti, kaip archetipinis herojaus įvaizdis yra suvokiamas klasikinėje K. G. Jungo psichoanalizėje ir J. Campbello pasaulinės mitologijos tyrimuose. Taip pat apibrėžiami ir kiti su herojumi glaudžiai susiję archetipai, spektaklių analizėse leidžiantys giliau atskleisti pagrindinio veikėjo vaizduojamą tapatybę. Herojaus archetipas simbolizuoja žmogaus dvasinę kelionę, kurioje žmogaus siela turi pereiti visas kliūtis, gundymus užsibūti materialiam pasaulyje, susijungimą su savo aukštesniuoju „aš“. Herojus turi suvokti tam tikras savo vidines būsenas, asmenybės dalis, kurias galima įvardyti C. G. Jungo išskirtais archetipais – *anima/animus*, *persona*, *šešėliu* ir *savastimi*. Mitologiniu požiūriu herojaus kelionę galima suskirstyti į svarbiausius tris etapus: išvykimą, iniciaciją ir sugrįžimą. Herojaus kelionėje patiriami išbandymai yra neatsiejami nuo jo bandymų savyje sujungti skirtingas opozicijas į harmoningą visumą. Šis archetipinio herojaus tikslas – labai svarbus aspektas, tyrinėjant nacionalinių herojų ambivalentiškus portretus tiek sovietmečio, tiek postsovietiniame teatre, kadangi abiem atvejais dominuoja siekis savyje sujungti skirtingas, viena kitai prieštaraujančias, patirtis – nacionalinį identitetą su prievartine sovietine ideologija, kolonijinį būvį su postkolonijiniu.

Antrame poskyryje *Postkolonijinis herojus* apibrėžiamos herojaus archetipo ir postkolonializmo sąsajos. Postkolonializmo teorija leidžia paaiškinti nacionalinio identiteto formavimosi ir jo kaitą. Apsibrėžiamos ir svarbiausios postkolonijinės teorijos sąvokos, taikytinos analizuojant nacionalinių herojų tapatybę: ambivalentiškumas, mimikrija, hibridiškumas, heterotopija, alteritas, kitoniškumas, nacionalizmas, nacionalinė alegorija, diaspora, rizoma. Kolonijinį būvį patiriantį subjektą visuomet sieja prieštaringas santykis su kolonizatoriumi, kuris siekia, kad kolonizuotasis jį mėgdžiotų, siektų tapti kuo panašesniu į jį, tačiau panašumas yra tik dalinis. Vienu metu kolonizuotasis siekia supanašėti, kitu – priešintis, išlaikydamas tai, kas yra būdinga išimtinai jo mąstysenai ir elgesiui. Jis visuomet jaučia savo skirtingumą. Postkolonijinio herojaus tapatybė yra suskilusi, jis yra traumuotas, netapatus sau, apibrėžiamas per skirtumą su kitu, jam yra būdingas ambivalentiškas santykis tarp sąmonės ir pasąmonės. Nuolatiname tapse esančiam herojui būdinga savianalizė, siekis nuslopinti savo skaudžias patirtis, neapykanta Vakarų kultūrai, arba, priešingai, jos imitacija. Nacionalizmas kolonijiniame diskurse veikia kaip pasipriešinimo jėga. Nacionalinė alegorija veikia kaip priemonė, siekiant sugriauti kolonizatoriaus galios reprezentaciją, ji demaskuoja kolonizatoriaus kuriamos įsivaizduojamos realybės netikrumą. Realybė, kurioje egzistuoja postkolonijinis herojus – heterotopija (erdvė, kurios turinys nurodo kitą įsivaizduojamą erdvę), atspindinti įvairiacentrę tikrovę. Todėl jam yra būdinga ektopija – tam tikri nukrypimai jo tapatybės sampratoje. Heterotopijoje veikiantis herojus savo tapatybę suvokia per skirtingumo ir vienodumo kategorijas.

2. MIMIKRIŠKASIS HEROJUS LIETUVOS SOVIETMEČIO TEATRE

Antras darbo skyrius yra skiriamas nacionalinių herojų reprezentacijos analizei sovietmečio Lietuvos teatre. Kadangi neįmanoma identifikuoti nacionalinio herojaus kaitos postsovietiniame Lietuvos teatre nepažinus sovietmečio teatro, spektaklių analizės pirmiausia darbe pradedamos skyriumi, skirtu sovietmečio teatro scenoje karaliavusiais nacionaliniais herojais. Analizuojama, kokie ir kaip teatro scenoje buvo vaizduojami nacionaliniai herojai Lietuvai išgyvenant Rusijos okupaciją. Didžiausias dėmesys skiriamas 7–9 dešimtmečių teatrui, kadangi šiame laikotarpyje teatre ne tik stipriai įleido šaknis sovietinė ideologija, bet ir scenoje atgimė nacionalinės dramaturgijos herojai, režisieriams suradus plyšių kūrybinį procesą kontroliavusios cenzūros sistemoje.

Skyrių sudaro trys poskyriai: *Dirbtinis herojus: revoliucinis heroizmas ir netikras drakonas ankstyvojo sovietmečio teatro*: glaustai aptariamos socialistinės ideologijos kuriamos heroizmo strategijos pirmajame okupacijos (penktame) dešimtmetyje; *Herojus karys ir imitacijos nesėkmė H. Vancevičiaus spektaklyje „Herkus Mantas“ pagal J. Grušo tragediją* ir *Herojus tironas ir periferijos bjaurastis J. Vaitkaus spektaklyje „Šarūnas“ pagal V. Krėvės dramą*. Antrame ir trečiame poskyriuose analizuojamos konkrečios dramos ir pagal jas pastatyti spektakliai vėlyvesniuose sovietmečio dešimtmečiuose. Analizuojami spektakliai, pasirinkti kaip atvejo studijos, labiausiai atskleidžiantys nacionalinės dramaturgijos išryškintą didvyriško heroizmo aspektą santykiyje su komunistinės ideologijos suformuota herojaus koncepcija – tai H. Vancevičiaus „Herkus Mantas“ pagal J. Grušo dramą ir J. Vaitkaus „Šarūnas“ pagal I. Krėvės dramą.

Nacionaliniam herojui sovietmečio Lietuvos teatre būdingi šie bruožai: tai karžygis pasiukojantis, įniršęs, nuolat esantis mąstymo procese, atsidūręs akistatoje su būties žiaurumu, kovojantis už savo tautos suvokimą, už laisvę ir žmogiškumą, įsigilinęs į save, jam būdingas vidinis chaosas, lyriškai poetiškas vidus, maištas, neurotiškumas, egocentiškumas, narciziškumas, audringa prigimtis, jis yra neidealizuotas herojus, kupinas neįveikiamų prieštarų ir fizinių defektų. Scenoje toks herojus atveria tautos kolektyvinę sąmonę, kurioje slypi gyva ir niekada nemirštanti paveldima tautos atmintis. Kaip nacionalinės tapatybės atspindys herojus išryškina jo kolonijinį būvį atspindinčias spektakliuose akcentuojamas centro-periferijos, racionalumo-iracionalumo, asimiliacijos-individualizmo, aš-kitas, vergas-šeimininkas dichotomijas. Teatras tuo pačiu metu tapo ir socializmo idėjų skleidėju, ir nacionalinės sąmonės forma, tarybinio ir nacionalinio patriotizmo žadintoju.

Draudimų ir cenzūros kupiname sovietinio režimo diskurse metaforinio teatro paslėptų reikšmių kupina kalba leido scenoje tautai tiesiog atgyti, leido žiūrovams pajusti jos kūną, balsą ir biografiją. Spektaklyje „Herkus Mantas“ vaizduojami nacionalinės tapatybės, atsidūrusios Sovietų rankose, požymiai, kurių patys svarbiausi yra ambivalentiškumas, hibridiškumas ir tapatinimasis, tuo tarpu spektaklyje „Šarūnas“, kalbant dviguba kalba, tai tyrinėjama plačiau, giliau ir drąsiau, akcentuojant dar kitus aspektus – neapykantą, viršenybę, narciziškumą, individualizmą, nepaklusnumą, savęs gailėstį ir beprotybę. Abiejuose spektakliuose dominuojančios priešybės nesusijungia į

vienį, jos nuolat viena kitai oponuoja, herojai jas bando tiesiog eliminuoti, finalinėse scenose jie atsiduria vienos jų valdžioje. Romantinis nacionalinis herojus įkūnija sovietinės ideologijos reprezentacijos sampratą griaušančią F. Jameson'o išskirtą *nacionalinės alegorijos*⁹ koncepciją: privati patirtis yra reprezentuojama kaip viešo ir nacionalinio likimo alegorija. Ritualo laike egzistuojanti tauta sovietiniame kontekste bei teatro scenoje steigiasi kaip pasakojimas ar mąstymo procesas: „Tautos savo horizontus pilnai suvokia tik tai vaizduotėje, toks tautos – pasakojimo – įvaizdis galėtų atrodyti romantiškas ir perdėtai metaforinis, bet tauta iškyla kaip galinga istorinė mintis, nes tautos samprata yra kilusi būtent iš politinės minties ir literatūrinės kalbos tradicijų“¹⁰.

3. HIBRIDIŠKASIS HEROJUS POSTSOVIETINIAME LIETUVOS TEATRE

Trečiame skyriuje analizuojama, kaip Lietuvos teatro scenoje buvo vaizduojamas nacionalinio herojaus įvaizdis šaliai atgavus Nepriklausomybę. Ieškoma atsakymo į pagrindinį klausimą, kaip keitėsi jo reprezentacijos strategijos, lyginant su sovietmečio teatru ir kokią formą įgijo pati heroizmo sąvoka.

Pirmame poskyryje *Herojus išdavikas ir rizominė prigimtis A. Latėno spektaklyje „Mažvydas“ pagal J. Marcinkevičiaus dramą* analizuojamas režisieriaus A. Latėno režisuotas spektaklis „Mažvydas“ pagal sovietmečiu parašytą J. Marcinkevičiaus pjesę. Spektaklis lyginamas su sovietmečio šios J. Marcinkevičiaus pjesės pastatymais. Spektaklis taip pat taikliai atspindi pasikeitusį teatro santykį su tautos istorija ir jos herojais. XX a. dešimtajame dešimtmetyje teatras prarado sovietmečiu turėtą statusą, kuomet vykdė herojišką misiją siekdamas teatro scenoje leisti gyvuoti tautos sąmonei, ugdyti patriotinius jausmus, megzti slaptą dialogą, tuo tarpu nepriklausomoje Lietuvoje visa tai nebeteko prasmės. Išsivadavęs iš sovietmečio cenzūros bei bandydamas išsivaduoti ir iš realistinio teatro mokyklos gniaužtų teatras atsigręžia pats į save, panirdamas į savianalizę, į vidinių būsenų scenoje atvaizdavimą, dramos tekstą nuversdamas nuo pjedestalo. Tokiame kontekste aklavietėje atsiduria ir nacionalinė dramaturgija, tarp jos ir teatro scenos sovietmetyje gyvavęs itin glaudus dialogas nutrūksta.

⁹ *Post-Colonial Studies: the Key Concepts*. 2nd ed. London, New York, Routledge, 2007, p. 140.

¹⁰ Bhabha, Homi K. *Introduction: Narrating the Nation*. In: *Nation and Narration*. Ed. Homi K. Bhabha. London, New York: Routledge, 1990, p. 1.

Antrame poskyryje *Sugrįžęs didvyris ir niekieno žemė (utopija)* R. Tumino spektaklyje „Madagaskaras“ pagal M. Ivaškevičiaus dramą tyrinėjama tai, kaip šalies teatro scenoje buvo vaizduojami pagrindiniai veikėjai pagal nacionalinę dramaturgiją pastatytuose spektakliuose, reflektuojančiuose nacionalinio herojaus sampratą XXI a. 1 dešimtmetyje. Kuomet pakitusi teatro bei nacionalinės dramaturgijos situacija vertė kitaip pažvelgti ir į šalies istoriją, įvertinant ją naujai jau šių dienų kontekste. Šiame dešimtmetyje, priešingai nei praėjusio amžiaus 10 dešimtmetyje, teatrui tampa įdomus pasaulis už jo ribų, įdomus atėjęs žiūrovas, kurio identitetas neatsiejamas nuo to meto politinių, socialinių įvykių. Dėmesys fokusuojamas į tai, kaip naujai šiame laikotarpyje buvo vaizduojami pagrindiniai lietuvių rašytojų pjesėse ir spektakliuose kuriamų veikėjų portretai, turintys sąsajų su praeities, ypač 1-osios nepriklausomybės (tarpukario) svarbiomis asmenybėmis. Analizuojant to meto teatro nacionalinio herojaus portretą, pasitelkiamas M. Ivaškevičiaus pjesės „Madagaskaras“ ir pagal ją pastatyto R. Tumino spektaklio atvejis, atspindintis šio dešimtmečio teatro bei nacionalinės dramaturgijos veido atgręžimą į demitologizuotą, deherojizuotą tautos bendriją ir herojaus (ne)reikalingumo poziciją jame.

Trečiame poskyryje *Diasporinis herojus ir apoteozė heterotopijoje* O. Koršunovo spektaklyje „Išvarymas“ pagal M. Ivaškevičiaus dramą analizuojamas ir diasporinio nacionalinio herojaus portretas, vaizduojamas XX a. 2 dešimtmečio Lietuvos dramos teatre. Žvelgiama į šių dienų Lietuvos teatro sceną, kurioje regima šiandien itin aktualios emigracijos temos refleksija. Pasitelkiamas O. Koršunovo spektaklio „Išvarymas“ (2011, Lietuvos nacionalinis dramos teatras) pagal M. Ivaškevičiaus pjesę atvejis, kaip išsamiausiai diasporinę tapatybę atskleidžiantis spektaklis. Analizuojamas nacionalinio herojaus santykis ne tik su sovietiniu ir postsovietiniu diskursu, bet ir su Vakarais, išryškinant skirtumus tarp kolonizuotojo būvio, jį kolonizavus Rytų ir Vakarų kolonizatoriui. Pagrindinis veikėjas savyje talpina sovietinio, postsovietinio ir vakarietiško identiteto požymius vienu metu. Visais diskursais Vakarai dominuoja kaip žavėjimosi arba neapykantos objektas, kaip grėsmė ir tuo pačiu metu galimybė, kaip prieštaringas identifikacijos objektas. Atskleidžiama, kaip diasporiniame diskurse trečiųjų šalių emigrantai tampa postkolonijiniais herojais, peržengiančiais teritorines ir rasines ribas, ribas tarp seno ir naujo ir vedantys link bendros civilizacijos idėjos.

IŠVADOS

Sovietmečio ir postsovietiniame Lietuvos dramos teatre pagal nacionalinę dramaturgiją pastatytuose spektakliuose yra naudojama archetipinio herojaus kelionės schema. Nepaisant skirtingų ideologinių kontekstų, ji išlieka svarbi ir išlaiko savo esminę struktūrą – pagrindinis veikėjas siekdamas surasti savastį leidžiasi į kelionę, kurioje yra svarbūs trys etapai: išvykimas, iniciacija ir sugrįžimas. Skiriasi tik tai, kaip ir kiek jų veikėjams pavyksta sėkmingai pereiti. Taip pat skirtinguose laikotarpiuose tampa svarbesnis vis kitas šių etapų: sovietmečio teatre – išvykimo, postsovietiniame – iniciacijos ir sugrįžimo. Sovietmečio teatre nacionalinis herojus siekia laimėti (paprastai mūšyje), postsovietiniame – atgauti tai, kas buvo laimėta anksčiau, bet prarasta.

Heroizmas sovietiniame teatre veikė ambivalentiškai, tapdamas vienodai svarbiu įrankiu kovoje šiapus ir anapus režimo: sovietinėje ideologijoje heroizmas buvo naudojamas kaip įrankis kuriant „naujojo žmogaus“ tipą, siekiant kuo stipresnio mimikrijos poveikio; tuo tarpu lietuvių tautos vaizduojamas heroizmas leido atkurti ir išlaikyti nacionalinę tapatybę, nacionaliniai herojai kūrė slaptą, prieš sovietinį režimą nukreiptą, rezistencinį diskursą, kuriame buvo atsigręžta į prieš kolonijinį tautos būvį ir telkiamos per skirtybę suvoktos opozicinės jėgos.

Lietuvos sovietmečio teatre dominuoja didvyrio archetipas. Nacionaliniais herojais tapo senieji šalies valdovai, kunigaikščiai, ginantys senąją bendriją ir paaukoję savo individualybę vardan tradicijos išsaugojimo. Didvyriai įveikia tik du archetipinio herojaus kelionės etapus: išvykimą ir dalinę iniciaciją. Netampa dviejų skirtingų pasaulių valdovais, todėl nebesugrįžta atgal į bendriją, kelionę baigdami mirtimi. Jų tapatybė yra ambivalentiška ir mimikriška. H. Vancevičiaus spektaklyje „Herkus Mantas“ pagrindinis veikėjas yra prūsas, užaugęs krikščioniškoje aplinkoje, tad abiem atvejais jis tik iš dalies yra „toks pat“, net jei jis ir stengiasi elgtis mimikriškai. Dvi neįveikiamos prieštaros, atspindinčios kovą tarp skirtingų ideologijų, ego ir kolektyvinės sąmonės, asimiliacijos ir individualumo dichotomiją sudaro pagrindinį konfliktą. Šio laikmečio nacionaliniams herojams nepavyksta asimiliuotis, susitapatinti su „centru“ (sovietiniu režimu), sėkmingai jo kopijuoti, savo tapatybę jie suvokia kaip skirtumą, kurio nesiekia visiškai panaikinti, net jei ši periferija yra nyki ir kupina bjaurasties. J. Vaitkaus spektaklyje „Šarūnas“ pagrindinis veikėjas veikia tamsioje erdvėje, savo kitoniškumą, kuris pabrėžiamas ir veikėjo fiziniu luošumu, išsaugo iki pat mirties momento. Ši metafora

reiškė nacionalinio tapatumo išsaugojimą, nesvarbu koks jis bjaurus ir archajiškas atrodė „centro“ (sovietinės ideologijos) atžvilgiu.

Visi sovietmečiu pagal nacionalinę dramaturgiją pastatyti spektakliai yra nacionalinės alegorijos. Pagrindiniai spektaklių veikėjai atspindi tautos poziciją: jų individuacijos procesas yra tapatus pačios tautos kelionei savasties link. Postsovietiniame teatre kai kuriais atvejais siekiama privačią patirtį ir viešą sferą atskirti, tačiau daugumoje spektaklių herojus iki šiol yra tapatinamas su kolonijinę patirtį turinčia tauta. Sovietinis režimas taip pat kūrė savas alegorijas, kurias įkūnijo pagrindiniai veikėjai – revoliucionieriai. Tačiau jiems yra būdingas dirbtinis heroizmas. Tuo tarpu nacionalinės alegorijos griovė šią imperinės reprezentacijos sampratą, ardydamos Sovietų ideologijos kuriamą netikrą realybę bei istoriją.

Postsovietiniame teatre herojaus archetipo ir heroizmo sąvokos yra kvestionuojamos. Įvairiacentrę visuomenę atspindinčiame teatre klasikinio herojaus žygdarbiai ir jo tragizmas atrodo nebeaktualios ir nebereikalingos sąvokos. Visgi pagrindinis veikėjas, vis dar tebereprezentuodamas tautą, išsaugo pagrindinius archetipiniam herojui būdingus bruožus: jis leidžiasi į kelionę, siekdamas surasti savastį, sujungiant kolonijinę patirtį su postkolonijine. Heroizmas tampa įrankiu siekiant nacionalinę tapatybę sukurti iš naujo, pagrindinio veikėjo hibridiškame portrete surenkant tarpukaryje, sovietmetyje ir nepriklausomoje Lietuvoje išsibarsčiusius jos fragmentus.

Postsovietiniame Lietuvos teatre dominuoja herojaus, siekiančio įgyvendinti savąją utopiją, archetipas. Laisvoje nuo sovietinės ideologijos ir cenzūros teatro scenoje nacionalinis herojus išlaiko kultūros pakraštyje utopijas kuriančio herojaus savybes: panyra į savianalizę, tradicija ir bendrija jo pernelyg nedomina, pastarąją jis išduoda. A. Latėno spektaklyje „Mažvydas“ pagrindinis veikėjas tradiciją, nacionalinės tapatybės savastį, siekia perduoti į naujus egzistencinius regionus, tam, kad ji gyvuotų toliau, tačiau susiduria su senosios bendrijos pasipriešinimu ir sunkiai įveikiamomis kliūtimis. Postsovietinio herojaus reprezentacijoje akcentuojamas jo tapatybės hibridiškumas, kurio pripažinimas scenoje tampa herojų siekiamybė – bandydami save suvokti jie prieštaras siekia sujungti į harmoningą visumą, o ne kurią nors jų eliminuoti. Jie pereina visus tris archetipinės kelionės etapus: išvykimą, iniciaciją ir sugrįžimą. Kai kuriuose spektakliuose šie etapai susikeičia vietomis: R. Tumino spektaklyje „Madagaskaras“ herojaus kelionė prasideda nuo sugrįžimo (inkarnacijos), toliau seka iniciacija ir išvykimas.

XXI a. pradžios Lietuvos teatre Rytai – Vakarai tampa esmine dichotomija, nusakančia pagrindinio veikėjo postkolonijinį būvį. Iš tarpukario į šią dieną realybę scenoje sugrįžę istoriniai veikėjai, pasitelkiant ironiją, reprezentuojami kaip nesuprasti ir bendrijos atstumti didvyriai, kurių nerealizuojamos idėjos nacionalizmo kontekste virsta utopijomis. R. Tumino spektaklyje „Madagaskaras“ pagrindinis veikėjas Kazimieras Pakštas tautą kviečia atsigręžti į Vakarus, siekdamas tradiciją perkelti į naują egzistencinę erdvę, tačiau jam tautos suvienyti nepavyksta, jis tėvynėje jaučiasi svetimas ir atstumtas. Tuo tarpu šio laikmečio nacionalinėje dramaturgijoje vaizduojamas diasporinis herojus scenoje reprezentuojamas kaip tuo pat metu esantis ir postkolonijinis, ir kolonijinis subjektas. O. Koršunovo spektaklyje „Išvarymas“ pagrindiniam į Angliją emigravusiam veikėjui Benui pavyksta susieti (post)sovietinį ir vakarietiškojį būvį į nedalomą visumą. Būdamas narciziškas ir labai sureikšmindamas savo patirtį, apoteozę jis patiria heterotopinėje erdvėje. Jis savasties erdvėje „tarp“ ieško lygindamasis su kitu: kitais lietuviais, kitais imigrantais ir grynakraujais anglais.

Archetipų ir postkolonializmo teorijos spektaklių analizėse jungiasi prieštarinčiai leidžia į tą patį reiškinį pažvelgti iš skirtingų perspektyvų. Tik retais atvejais šios skirtingos teorinės perspektyvos susijungia, papildydamos viena kitą. Labiausiai jos artimos viena kitai tampa analizuojant nacionalinių herojų dualistinę prigimtį. Herojaus archetipas atspindi savasties paiešką, jo aukščiausias siekis yra savyje sujungti egzistuojančias prieštaras. Postkolonijinis herojus siekia to paties – kolonijinę ir postkolonijinę patirtis sujungti į harmoningą vienovę. Archetipo teorija leidžia spektaklių pagrindinių veikėjų portretuose atpažinti stabilias struktūras, tuo tarpu postkolonializmas jas sugriauna, atverdamas herojų tapatybės ambivalentiškumą ir leisdamas pamatyti, kaip prieštaros (skirtingos ideologijos) jungiasi į gana sudėtingą vidinį konfliktą. Viena ir galutinė interpretacija, kurią siūlo archetipų teorija, postkolonializmas verčia suabejoti.

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

1. Dementavičiūtė, Deimantė. *Archetipinis herojaus įvaizdis Strindbergo dramoje „Kelias į Damaską“*. 1 dalis. In: *Logos*, 2011, Nr. 68, p. 195–203.
2. Dementavičiūtė, Deimantė. *Dvasinės kelionės archetipas Oskaro Koršunovo spektaklyje „Kelias į Damaską“*. 2 dalis. In: *Logos*, 2011, Nr. 69, p. 214–222.
3. Dementavičiūtė, Deimantė. *Siaubingosios Motinos archetipas A. Strindbergo pjesėje „Sapnas“ ir pagal ją pastatytame J. Vaitkaus spektaklyje*. In: *Teatrologiniai eskizai*, 2013, Nr. 4, p. 5–23.
4. Dementavičiūtė, Deimantė. (2013) *Irony and Hero in Contemporary Lithuanian Drama Theatre*. In: *(Re)vision: Heroism*. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2013, p. 27–31.
5. Dementavičiūtė-Stankuvienė, Deimantė. *Diasporinė tapatybė šiuolaikiniame Lietuvos teatre*. 1 dalis. In: *Logos*, 2015, Nr. 84, p. 188–194; Nr. 85, p. 188–195.
6. Dementavičiūtė-Stankuvienė, Deimantė. *Diasporinė tapatybė šiuolaikiniame Lietuvos teatre*. 2 dalis. In: *Logos*, 2015, Nr. 85, p. 188–195.
7. Dementavičiūtė-Stankuvienė, Deimantė. *Across Dream: Archetypical Images in Strindberg's Dream Play's*. In: *Strindberg Across Borders*. Edited by Massimo Ciaravolo. Rome: Istituto Italiano di Studi Germani, 2016, p. 151–162.

PRANEŠIMŲ MOKSLINĖSE KONFERENCIJOSE SĄRAŠAS

1. **Tarptautinė teatrologijos studentų konferencija „(Re)vision: Heroism“**. Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Vilnius, 2012 m. rugsėjo 27–29 d. Pristatytas žodinis pranešimas „Irony and Hero in Contemporary Lithuanian Drama Theatre“.
2. **Tarptautinė 19-oji Strindbergo konferencija „Across borders“**. Istituto Italiano di studi Germanici, Roma, Italija, 2014 m. birželio 5–7 d. Pristatytas žodinis pranešimas „Across Dream: Archetypical Images in Strindberg’s Dream Plays“.
3. **Tarptautinė FIRT pasaulinio kongreso organizuojama konferencija „Theatre & Stratification“**. Varviko universitetas, Anglija, 2014 m. liepos 28– rugpjūčio 1. Pristatytas žodinis pranešimas „Change and Deconstruction of Stage Hero in Post-Soviet Lithuanian Theatre“.
4. **Tarptautinė teatrologijos studentų konferencija „REC: on Stage“**. Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Vilnius, 2014 m. spalio 2–4 d. Pristatytas žodinis pranešimas „The Aesthetics of Horror Films in Drama Theatre“.
5. **Tarptautinė 20-oji Strindbergo konferencija „Strindberg and the Western Canon“**. Jogailos universitetas Krokuvoje, Lenkija, 2017 m. birželio 1–4 d. Pristatytas žodinis pranešimas „Strindberg’s Dramaturgy and Postcolonial Identity in Lithuanian Theatre“.

GYVENIMO APRAŠYMAS

Deimantė DEMENTAVIČIŪTĖ-STANKUVIENĖ

Gimimo metai: 1983 03 26

El. pašto adresas: deimante.dementaviciute-stankuviene@vdu.lt

Išsilavinimas:

2002–2006 m. Bakalauro studijos Vytauto Didžiojo universiteto Menų fakultete, įgytas menotyros bakalauro kvalifikacinis laipsnis;

2009–2011 m. Magistrantūros studijos Vytauto Didžiojo universiteto Menų fakultete, Teatrologijos ir scenos menų vadybos studijų programoje, įgytas menotyros magistro kvalifikacinis laipsnis;

2011–2018 m. Doktorantūros studijos Vytauto Didžiojo universiteto Menų fakultete, Teatrologijos katedroje;

2013 m. rudens semestre studijos pagal Erasmus studijų programą Muzikologijos ir teatrologijos katedroje, Stokholmo universitete, Švedijoje.

Moksliniai interesai:

Nacionalinio herojaus reprezentacija Lietuvos dramos teatre;

Nacionalinės dramaturgijos raida;

Strindbergo dramaturgija ir jos pastatymai Lietuvos teatre;

Šiuolaikinio Lietuvos scenos meno kaitos procesai.

Veikla:

- *Pedagoginis darbas:* paskaitų ir seminarų vedimas universitete, vadovavimas bakalauro baigiamiesiems darbams, jų recenzavimas.

- *Teatro kritika/ žurnalistinis darbas* (nuo 2010 m.): nuolatinis probleminių ir kito pobūdžio tekstų, spektaklių ir filmų recenzijų, interviu rengimas įvairiems Lietuvos meno leidiniams ir portalams.

- *Žiuri komisijų narė:* spektaklių vertinimas profesionalaus ir mėgėjiško teatro festivalių ir apdovanojimų žiuri komisijose.

- 2016 m. suteiktas meno kūrėjo statusas.

- 2017 m. įsteigtos Scenos meno kritikų asociacijos narė.

Deimantė DEMENTAVIČIŪTĖ-STANKUVIENĖ

**THE CHANGE OF NATIONAL HERO'S REPRESENTATION
IN SOVIET AND POST-SOVIET LITHUANIAN DRAMA
THEATRE**

Summary of Doctoral Dissertation

Spausdino – Vytauto Didžiojo universitetas
K. Donelaičio g. 58, LT-44248 Kaunas
Užsakymo Nr. K19-067. Tiražas 35 egz. 2019 07 23.
Nemokamai